

# ՀԱՅԳԴՈՒԿ

Ե. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 2  
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1984

HAYTOUG

ՕՐԳԱՆ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ





## ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ 3

ՍԱՍՆՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ՝ 5  
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ

Արեգակ

WHO ARE THEY? 8

The Debate Over Possible Strategic Moves

By Vicken Hovsepien

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ՝ 10

Հ.Ե.Դ. ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ

ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ 12

ՀԱՅԱՍՏԱՆ 14

PAST MONTH IN REVIEW 15

ԱԶԱՏ ԲԵՄ 16

Հ.Յ.Դ. ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ 20

ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՒՐԵՐ ՈՒԽՏԵՐԷՆ 22

ԴԵՄՔԵՐ... 26

## IMPORTANT

*Whereas the education of the Armenian youth is a necessity for the progress of the Armenian Liberation Struggle, and by taking into consideration that a large number of the Armenian youth living in the western United States is more fluent in English than Armenian, the Haytoug Editorial Staff has made the conscious and time consuming effort to translate some of the Armenian articles into English.*

*However, by also realizing the importance of the prolongation of the existence of Armenian culture in the Diaspora, the Haytoug Editorial Staff asks its readers to consciously take the initiative of also reading the articles in Armenian—even if this could require an extra effort.*

*The Armenian articles are not printed for decorative purposes.*

HAYTOUG

## NOTE

*The Haytoug Editorial Staff would also like to bring to the attention of its readers that in the case of the articles printed in two languages, the language of the larger title, is the one which the article was originally written in. The translations could sometimes alter the original meaning of the article. Hence, the official views of Haytoug and/or the authors are contained in the articles written in their original language.*

HAYTOUG

ՀԱՅԴՈՒՆ  
ՕՐԳԱՆ

Հայ Յեղափոխական Դաշնակցության  
Արևմտեան Ամերիկայի  
ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

HAYTOUG

Monthly

ORGAN

of the

Armenian Revolutionary Federation  
ARMENIAN YOUTH FEDERATION  
of Western America

419-A W. Colorado Blvd, Glendale, CA 91204

(818) 243 4491

(818) 243 4415



# ՀԱՅՅՈՂՈՒԿ

Ե. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 2  
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1984

## HAYTOUG

### ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Վերամուտ է նորէն աշակերտներուն համար: Գրեթէ բոլոր դպրոցները երկարաշունչ ամառնային դադարէ մը վերջ, վերստին կը բանան իրենց դռները դպրոց փութացող երիտասարդութեան առջեւ: Հայ երիտասարդութիւնը, օտար աշակերտութեան նման, ինքզինք հաւաքելով ամառնային ընդհանրապէս անհոգ ամիսներու ապրելավիճակէն, կը սկսի հետեւիլ նոր տարեշրջանի իր դասերուն, որոնք բնականաբար պիտի պահանջեն իր ամբողջական կենդանացումը եկող ինը ամիսներու ընթացքին:

Հակառակ անոր, որ կարելի չէ բոլոր պարագաներուն ընդհանրացնել աշակերտութեան դերը ընկերութեան մէջ, կարելի է առանց գիտական կամ այլ հետազոտումներու սահմանել ամերիկացի աշակերտութեան սպասածն ու ակնկալութիւնները ուսումնական հաստատութիւններէ:

Ամերիկացի աշակերտը դպրոց կը յաճախէ նպատակ ունենալով միայն իր անձնական ասպարէզը, այսինքն՝ ան կը ձգտի իր անձին համար ստեղծել լաւագոյն տնտեսական պայմանը աւարտական տարիներէն վերջ: Այս տեսակ մօտեցում մը հետեւաբար, երկրորդական մակարդակի վրայ կը դնէ հաւաքականին ծառայելու ձգտումը, ազգային գիտակցութիւնը, եւն: Ուսումը, ամերիկացի աշակերտին համար, ստացած է զուտ արհեստագիտական բնոյթ՝ աշակերտը կը ստանայ պէտք եղած գիտութիւնը ապագային լաւագոյնս արտադրելու նպատակով իր անձին համար առեւտրական հրապարակին մէջ:

Մենք ալ, Ամերիկայի այս ակերտն հասաւ նետող հայ երիտասարդներս, ուղղակի կամ անուղղակիօրէն, գիտակցաբար կամ անգիտակցաբար, կը վարենք մեր ուսումնական կեանքը վերը նշուած հեռանկարով: Ապրելով այս դրութեան մէջ եւ հետեւաբար ենթակայ ըլլալով անոր, մենք կ'որդեգրենք ամերիկացի աշակերտին հոգեբանութիւնը եւ կը տկարանայ մեր մէջ հաւաքականին ծառայելու ձգտումը, կը թուլանայ ազգային գիտակցութիւնը, եւ ժամանակի ընթացքին կը մօտենանք ողբերգական վիճակին՝ այլասերման: Հարկ է հետեւաբար հայ աշակերտին հա-

(Շար. էջ 4)

*It is back-to-school season again, and all schools, after a fairly lengthy summer break, welcome students to start yet another school year. The Armenian youth as well, after a summer of mainly carefree leisure, must now follow studies which, for the most part, will require the majority of their time and concentrative efforts during the months ahead.*

*Despite the fact that it is not possible to generalize the role of the student within society, we can paint a general picture of what the American student expects from its education from the institutions of higher learning, etc.*

*The American student pursues his education with one purpose in mind, this being the creation of a stable economic situation upon graduation. By means of a specialized education, the American students' future vocation or professional skills are secured, thereby securing his future economic situation. This approach consequently puts national consciousness, or any sort of efforts of a collective scale by the student, on a secondary level. And we the Armenian youth, directly or indirectly, consciously or unconsciously, follow the same aforementioned pattern. In being subject to the same system we as well, adopt over time like thinking and working patterns. This in turn weakens in us the willingness to serve our community and our nation, as fate heads us towards assimilation.*

*The Armenian student must be intelligent and well-informed, realizing that in foreign countries, especially in the US, educational systems are created and shaped by the existing economic/political factors and conditions. And when the Armenian student forges himself within such a system, he is subject to the same influences and approaches which will force him to imitate the actions of the American next to him, who generally pursues self-centered goals.*

*However, it is of course necessary to keep up with the times, realizing we are living in the 1980's. The Armenian student today does not educate himself in order to return to the fatherland and educate the community he left behind; as was the case in the 1910's, when scores of Armenian youth left their fatherland to study in Geneva and other European centers of learning, with this sole purpose in mind.*

(Cont. on pg. 4)



մար, ըլլալ գիտակից, ուշիմ էի մեր ազգային իրավիճակին քաջատեղեակ. ան պէտք է անդրադառնայ, որ օտար երկիրներու մէջ ընդհանրապէս, եւ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն մէջ մասնաւորաբար, ստեղծուած ուսումնական դրութիւնները հիմնուած են երկրի մէջ տիրող պայմաններուն եւ հոգեբանութեան վրայ: Այս պարագաներուն տակ, երբ հայ աշակերտը կոտորէն միտքով ստեղծուած կրթական դրութիւն մէջ, ան դատապարտուած պիտի ըլլայ կապելու իր կողքին նստող ամերիկացիին հոգեբանութիւնը, որը ընդհանրապէս հիմնուած է զուտ անձնական հետաքննարկներու վրայ:

Անշուշտ հարկ է նաեւ ժամանակավրէպ չըլլալ եւ գիտակցիլ թէ կ'ապրինք 1980ական թուականները: Այսօր, հայ աշակերտութիւնը իր ուսումը չի ստանար հետազային «երկիր» վերադառնալու եւ գաւառներու հայ հասարակութիւնը դաստիարակելու նպատակով, ինչպէս էր 1910ական թուականներուն Ժընէի եւ այլ եւրոպական քաղաքներու հայ ուսանողութեան մէկ մասին պարագան: Հայ ժողովուրդի ներկայ աշխարհացրի վիճակը սակայն, պէտք չէ որեւէ ձեռով պատճառ դառնայ որ մերօրեայ հայ ուսանողութիւնը ինքզինք կորսնցուցած հետեւի օտար աշակերտութեան ուղիին, կարծելով թէ այնքա յատուկ առաքելութիւն մը չէ վիճակուած իրեն:

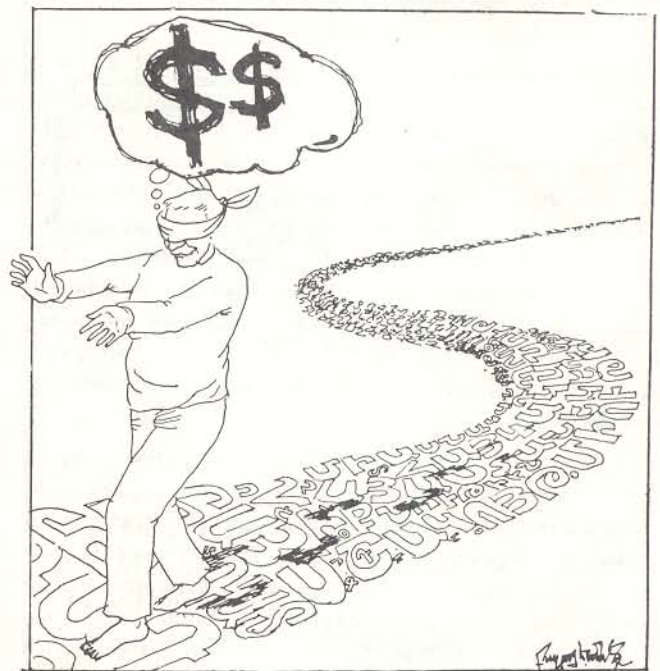
Իր ուսման ճամբուն վրայ, հայ աշակերտը պէտք է գիտակցի թէ վերջ ի վերջոյ պարտական է իր ազգին, հայ ժողովուրդին եւ անոր մշակոյթին, որուն անբաժան մէկ մասն է ինք: Իրաքանչիւր հայ աշակերտի պարտաւորութիւնն է անդամակցիլ հայ քաղաքական, մշակութային, մարզական կամ այլ կազմակերպութիւններու, որոնց դէպք իր սեփական ձեռքերուն մէջ առնելով ան պիտի առաջնորդէ, դաստիարակէ, եւ օտար կրթական հաստատութիւններէն ստացած գիտութիւնը փոխանցէ հոն ուր ան պարտաւոր է փոխանցել՝ իր ժողովուրդին: Ժողովուրդը տեղեակ պահող տարրը պէտք է ըլլայ հայ աշակերտը, իր ժողովուրդին հետ միասին թուրք կառավարութեան դաւադիր արարքներուն հակազդողը պէտք է ըլլայ հայ աշակերտը: Այսօր, երբ կ'ապրինք ընկերութեան մը մէջ ուր առանց որեւէ փաստի հայ ժողովուրդը կը դատապարտուի թուրք մարզիկներու «պառա»ին տակ ռուք գետնէն յանգանքով, երբ դէպքին իսկական հեղինակը թուրք կառավարութեան համար լրտես մը ըլլալու բոլոր յատկութիւններով օժտուած ամերիկացի ոստիկան մըն է, հայ աշակերտը իբրեւ մտաւորական ուժը իր ժողովուրդին, պէտք է թուրք կառավարութեան եւ բոլոր անոր գործակիցներուն վստահեցնէ թէ իր ժողովուրդը տգէտ, անգիտակից ցեղախումբ մը չէ, այլ քաղաքական անբարոյ խաղերը վերլուծելու ընդունակ եւ ըստ այնմ հակազդելու պատրաստ ժողովուրդ մը:

Հայ աշակերտին վիճակուած դերը շատ կարեւոր է Հայկական Ազատագրական Պայքարի ճամբուն վրայ, եւ մենք, իբրեւ հայ աշակերտներ, ստիպուած ենք գիտակից ըլլալ այս իրականութեան եւ մեր պարտքը տալ

*The Armenian student, dispersed throughout the Diaspora, must not blindly get caught in the flow of foreign students, thinking there is no other path to be taken. He must always be aware that he is, finally, indebted to his country, his people and his culture, to which he is an inseparable part. It is the responsibility of each Armenian student to work with Armenian political/cultural organizations and by becoming leaders, teach and give direction. He must take that which he learns from foreign intellectual circles and centers, bringing the new methods and innovations back to his people. The Armenian student must be that active element which is working with the people, can counter the endless plotting by the Turkish government.*

*Today, when we live in a society that without any sort of proof condemns the Armenian people, pronouncing them guilty of planting a bomb under the bus of the Turkish athletes, when the real criminal is an American police officer who could very well be an agent of the Turkish government, it is important that the Armenian students, as the people's intellectual force, be able to convince the Turkish government and its allies that the Armenian people are not an ignorant tribe to be trifled with, but a people able to act and react.*

*The role of the Armenian students, therefore, is a very important one within the Armenian Liberation Struggle, and we, as today's Armenian youth, must acknowledge this reality and be prepared to pay our debt to our people by becoming a part of the selfless struggle that requires our total devotion and dedication.*



հայ ժողովուրդին, միանալով անոր հսկայական զոհողութիւն պահանջող պայքարին:



90ԱՄԵԱԿ

## ՍԱՍՆՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ՝ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ

Sassoun Rebellion: Historic Lessons

### Արեգակ

Այս դէպքերի շարքը ամօթ, խաշտառակութիւն է լուսաւոր աշխարհի համար...

Եթէ գոնէ այս արիւնոտ տեսարանների պատմութիւնը կարողանար շարժել Եւրոպայի անտարբերութիւնը, յիշեցնելով Պերլինի դաշնագիրն ստորագրող պետութիւնների պարտքը...

Այնտեղ, Հայաստանում, կատարում են ոճիրներ, որոնք վրէժ են գոչում աղաղակում երկնքից, ոճիրներ, որ պէտք է պատժուին օրինակելի կերպով եւ որոնց կրկնումների առաջը պիտի առնուի, ինչ զնով էլ որ լինի...

Եթէ այդ լինէր մի յիսուն տարի սորանից առաջ, գուցէ տեղի ունենար մի արշաւանք, իսկ այժմ բաւականաճում են միմիայն մի տիպաւորական նոտա ուղարկելով: Այժմ նա, այդ նախկին Եւրոպան, այլ հոգւեր, այլ պարապմունքներ ունի...

Ահա այս բառերով էր որ եւրոպական մամուլը կը նկարագրէր ու

կը վերլուծէր Սասունի Ապստամբութիւնը:

Թուականն էր՝ 1894: Արդէն մի քանի տարիներ է վեր սասունցիները կը զգային որ ապստամբութիւնը անխուսափելի պիտի ըլլար իրենց անխուսափելի պիտի ըլլար՝ իբրեւ իրենց գոյատեւման միակ միջոց:

Վերլուծելու համար Սասունի Ապստամբութիւնը, կարեւոր է նշել անոր նախապատճառները. —

1. Մի քանի տարիներ է վեր, շրջանին Տաւրիկ, Իշխնձոր, Շէնիկ, եւ այլ (հայաբնակ) գիւղեր, կը մերժէին կառավարութեան թուրք

եւ շրջակայ փւրտ ցեղապետներուն ռստիկանական հարկ վճարել:

2. Թուրք կառավարութիւնը կը տեղեկանայ. թէ Սասուն մէջ կը պահուին որոշ անձնաւորութիւններ որոնք կ'աշխատին ժողովուրդը գրգռել կառավարութեան դէմ եւ գէնք փոխադրել գիւղէ գիւղ:

3. Կառավարութիւնը յաջողած էր իր կողմը գրաւել շրջանի բոլոր փւրտ ցեղերը որպէս մէկ միասնական ուժ, անոնց տալով ամէն ազատութիւն հայկական գիւղերը աւերե-



### By Arekag

*These series of events are a shameful, humiliating one for the enlightened world...*

*If only the story of these bloody pictures, could at least move the indifference of Europe, remembering the obligation of those governments who signed the Berlin Treaty...*

*There, in Armenia, they are committing crimes which call for revenge from the sky, crimes which must be duly punished and whose recurrence must be prevented, no matter what the price...*

*If that had happened fifty years ago there may have been an expedition; but now, they are satisfied with only a mere diplomatic memorandum. Now the Europe of times past, is too busy with other concerns, with other preoccupations...*

Thus it is with these words that the

European press described and analyzed the Sassoun Rebellion.

The year was 1894. Several years had already passed with the feeling among the Armenian inhabitants of Sassoun that a rebellion was inevitable as the only means of survival for them.

In order to analyze the Sassounian rebellions, it is first important to examine the reasons which led up to it:

1. For several years, Dalvorig, Ishkhntzor, Shenig, and other Armenian villages had refused to pay the

Turkish government and Kurdish tribal military taxes;

2. The Turkish government is informed that certain individuals, who are suspected of provoking the people against the government and of transporting arms and guns between villages;

3. The government had succeeded in rallying the various Kurdish tribes to its side by giving them every right to destroy Armenian villages. The Armenians knew that by reviving the an-

(Cont. on pg. 18)



լու: Հայերը լաւ գիտէին, որ հայ եւ ֆիւրտ հակամարտութիւնները հրահրելով կառավարութեան համար դժուար չէր ֆիւրտերուն վրդով հայերուն դէմ:

4. Հայերուն մէջ արդէն հաստատուած էր այն խոր համոզումը որ կառավարութիւնը իրենց բացարձակ թշնամին է եւ կը ձգտի ոչ միայն իրաւագուրկ վիճակի մէջ պահել գիրքն, այլեւ բնաջնջման ենթարկել:

Հայերը կը գիտակցէին թէ իրենց փրկութիւնը կախեալ էր իրենց ուժէն եւ միութենէն: Արդ, երբ ֆիւրտ ցեղապետները անդրադարձան թէ հայերը դադրած են իրենց հեղինակութեան ենթարկուիլ կամ հարկ վճարել, յստակացաւ թէ ֆիւրտերուն պահանջները պիտի պատասխանուին զէնքի փամփուշտով եւ բռնու կոխով:

5. Քիւրտ ցեղապետներու եւ թուրք իշխաններու միջեւ որոշ ժողովի մը ընթացքին, ներկաները այն եզրակացութեան կը յանգին, թէ Սասունը իր «անառիկ դիրքով, անմատչելի սարերով եւ արիւննուշտ ժողովրդով» միշտ գլխաւոր վտանգ մըն է Օսմանեան կառավարութեան: անհրաժեշտ էր, ուրեմն, որ ապստամբութիւնը խեղդուի սկսելէն առաջ: Այս նպատակով, հրաման տրուեցաւ բոլոր ֆիւրտ ցեղերուն որ չորս կողմէն յարձակին Սասնոյ վրայ: Ըստ Հ.Յ.Դ. Օրգան **Գրօշակի** 1984 թիւ 13ին, *Անեռեակայեի արագութեամբ բոլոր շրջակայ կուսակալութեանց զօրքերը դիմեցին ի Մուշ, ուստի միայն 7869 հետեակներ, 1000ի չափ հեծեալներ, եւ 15 թնդանօթներ ուղեւորուեցան ի Սասուն... Այստեղ գումարուած քիւրտերու թիւն է մօտաւորապէս 43,000, Օսմանեան կառավարութենէն զէնք եւ ռազմամթերք ստացած, իրենց ցեղապետներու եւ շէյխերու առաջնորդութեամբ, թուրք բանակի 12,300 զօրաց հետ...*

Թշնամիի այս հսկայական ուժին առջեւ, Սասունի նակատագիրը պարզ էր բոլորին: Սասունի հայերը, կատարելապէս համոզուած ըլլալով, որ իրենք դատապարտուած են մահուան, որոշած էին անձնատուր ըլլալ եւ մինչեւ վերջ դիմադրել:

Կարելի է հոս եզրակացնել թէ այն ինչ որ «ապստամբութիւն» կը կոչուէր, իրականութեան մէջ «ինքնապաշտպանութիւն» պէտք է կոչուի: Ինչպէս միշտ, հայերը ստիպուած էին պաշտպանողական դիրք բռնել, թուրք եւ ֆիւրտ միասնական յարձակումներուն դիմաց:

Հայկական ուժերու ընդհանուր ղեկավարութիւնը ստանձնած էր Մուրատ: Հակառակ անոր որ իր ձեռքին տակ ուներ հերոս ժողովուրդ մը որու մէջ վախի որեւէ զգացում չկար, Մուրատը, գիտակցելով թշնամիի հսկայական թիւին, կազմած էր պաշտպանութեան կանոնաւոր ծրագիր մը, որ նահանջի համար կը նախատեսէր երեք գիծեր: Այս գիծերուն կեդրոնն էր Տալուրիկը: Նաեւ գիտակցելով, որ ուստիքի մեծ կարիք պիտի ըլլար, Յունիսին, Մուրատը կազմակերպած էր յարձակում մը շրջակայ ֆիւրտերու ոչխարներուն վրայ եւ յաջողած էր երեք մեծ հօտ խել որոնք կը բաղկանային մի քանի հազար ոչխարներէ:

Յունիս ամսու վերջաւորութեան, առաջին երկար եւ արիւնահեղ կռիւ տեղի ունեցաւ, որուն ընթացքին սպաննուեցան 2 հայ եւ 34 ֆիւրտ, շէնիկցի Գրգոյի գլխաւորութեամբ, հայկական ուժերը յաղթական դուրս կու գան կռիւէն:

Հայերու յաջողութիւնները կը շարունակուին ֆիւրտ թշնամիին դէմ, երբ շէնիկցի հայ կոռուղները աւելի մեծ ոգեւորութեամբ պաշտպանելու Սասունի սահմանները մինչեւ Օգոստոս 2, երբ տաք կռիւ մը տեղի կ'ունենայ եւ հայերուն բախտը կը փոխուի: Քիւրտերը նոր օգնական ուժեր ստացած նահանջի կը մատնեն հայկական ուժերը: Կացութիւնը անյոյս կ'երեւար մինչեւ որ Գրգոյի առաջնորդութեամբ, նոր ուժեր օգնութեան հասան հայերուն: Մինչ այդ թշնամին արդէն մտած էր Շէնիկ եւ Սեմալ գիւղերը եւ կրակի տուած էր զանոնք: Գրգոյի յարձակումը, սակայն, կը ստիպէ ֆիւրտերուն որ թողուն Շէնիկն ու Սեմալը եւ նահանջեն, 354 դիակներ ձգելով դաշտին վրայ:

Օգոստոս 3ը ամէնէն ծանր օրը եղաւ Սասունի համար: Անոր շուրջ հաւաքուած թուրք եւ ֆիւրտ զօրք-

ըր միեւնոյն ժամանակ յարձակեցան Տալուրիկ, Իշխնօր, Ադրին եւ Անդոֆ գիւղերուն վրայ: Թշնամին սակայն չյաջողեցաւ իր նպատակին հասնիլ: Ինչպէս Ռուբէնը, իր յուշերուն մէջ կը նկարագրէ՝

*Ամէն ինչ կարծես կորած էր արդէն ու Սասնոյ ճրագը մարելու վրայ էր յաւելտ: Բայց բորբորումս աւսունցիք, Գրգոյի առաջնորդութեամբ, իրարու ձայն կու տան յարձակում գոռալով եւ վերջին ճիգ մը ընելով կը կոտորեն թշնամիին յարձակման թափը: Թշնամին, անձանօթ՝ տեղական սար ու ձորին, լնտսն ու անտառին, կը ստիպուի նահանջել դէպի իր երեկուան դիրքերը, տալով 800ի չափ սպաննուած եւ վիրաւոր: Անտոք-Ալիան-Կրնկէօլ գիծը դարձեալ կը մնայ սասունցիներու ձեռքը, Գրգոյի հսկողութեան տակ:*

Կռիւը այսպիսով կը շարունակուի մօտ մէկ շաբաթ եւս, երբ ռազմամթերքի պակասը եւ ընդհանուր յոգնութիւնը հայերուն ստիպեցին երկրորդ պաշտպանութեան գիծէն անցնիլ երրորդին եւ վերջինին: Այս երրորդ գիծը նկատի առնուած էր որպէս վերջին յուսահատական փորձ մը պաշտպանելու, բռնելով Անտոֆ լեռնաշղթան իր գագաթներով, որմէ ետքը այլեւս ամէն ինչ պիտի թողուէր «Աստուծոյ ողորմութեան»:

Թշնամին, նկատելով հայերուն նահանջը, անմիջապէս կը մտնէ հայկական գիւղերը, իսկ սասունցիները լեռներու կատարներէն կը դիտեն իրենց տուներու հրդեհումը: Յաջորդող օրերուն, այն հայերը որոնք չսպաննուեցան թշնամիին յարձակումներու առջեւ, ինկան սովէն: Թշնամին կը հասնի իր նպատակին, սպառելով հայերու ռազմամթերքը:

Հակառակ անոր որ հայերու վիճակը, բաւական յուսահատական էր, կառավարութիւնը նաեւ կը գտնուէր որոշ դժուարութիւններու առջեւ: Քիւրտերը սկսած էին դժգոհիլ եւ շատերը կ'ուզէին տուն վերադառնալ: Կառավարութիւնը, յոյսը կըտրելով որ պիտի կարենայ վերջնական յաղթանակ մը արձանագրել, կը յաղթանակ մը արձանագրել, կը փորձէ բանակցութիւններով փակել



խնդիրը: Ներումի խոստումներով, կ'առաջարկուի հայերուն որ անձնատուր ըլլան:

Հայերը, խորհուրդ կազմելով Մուրատի գլխաւորութեամբ, կը փորձեն որոշումի մը հասնիլ: Երկու մասի կը բաժնուին ձայները՝ Գրգոն եւ իր ընկերները կասկածով կը մօտեանան կառավարութեան խոստումին, իսկ միւս բաժինը կը հաւատայ այդ խոստումին եւ կ'ուզէ անձնատուր ըլլալ: Այս վերջին կարծիքին համաձայնելով, մօտ 200 հայեր կ'իջնեն լեռներէն եւ անձնատուր կ'ըլլան: Գրգոյի կասկածը, սակայն, իրականութեան կը վերածուի, եւ անձնատուր եղողները կը ջարդուին թշնամիին կողմէ եւ կը թաղուին մէկ հորի մէջ:

Անոնք որոնք կը մնան Անդոքի լեռներուն մէջ կը շարունակեն պաշտպանուիլ Գրգոյի ղեկավարութեամբ, մինչեւ որ ռազմաբերքը լման կը սպառի 24 Օգոստոսին: Գրգոն իր ֆաջերով կ'իջնայ Խուլք եւ Խէյամֆ գաւառը օգնութիւն եւ ուսելիք գտնալու նպատակով: Անտոքի պաշտպանութիւնը կը յանձնէ կիներուն, որոնք անընդհատ կոտորով, հետզհետէ կը ֆաշուին դէպի Կեփի գիւղը որ կը գրաւուի թուրքերուն կողմէ: Անդրադառնալով որ չորս կողմերէն շրջապատուած են եւ թէ անկարելի է այլեւս փախիլ եւ Գրգոյին ֆով հասնիլ, եւ գտնուելով ֆիւրտերու կողմէ տրուած անձնատուր ըլլալու պահանջին առջեւ, Շաֆէն — Գրգոյի հարսը — որ կոտորի մէջ հերոսուի հանդիսացած էր, կը մարտնչէ բարձր ֆարաժայդի վրայէն եւ կը խօսի բարձրաձայն: «Սասունցի կանայք, ձեզի մնացեր է արդ որոշել, թէ լաւ է գերի երթալ ֆիւրդին, ընդունել Մուհամեդի պիղծ օրէնքը, անպատել ձեր անկեղծ սրբութիւնը, ի նախատինս ամբողջ հայութեան, թէ... հետեւիլ իմ օրինակին» եւ այս բառերով ինքզինք իր միակ երեխային ձեռքէն բռնած, կը ձգէ այդ բարձր ֆարաժայդէն ցած: Շաֆէի օրինակին կը հետեւին բոլոր իր ընկերուիները իրենց գաւակներով: «Տեսաւ թշնամին եւ կանգ առաւ»:

Վերադառնալով Գրգոյին, որուն խումբը անկարող կ'ըլլայ օգնութիւն գտնելու եւ կը շրջապատուի թուրքերուն կողմէ, Գրգոյ օրգանը կը նկարագրէ ֆաջ Գրգոյի վերջին վայրկեանները հետեւեալ ձեւով՝

Գրգոն վիրահար գերի կ'ընկնի, անօթութենէն ուժասպառ: Փաշայի առաջ կը բանայ աչքերը եւ հաց կ'ուզէ. յանկարծ ինքնիքն գալով կ'աղաղակէ. «Ամօթ քեզ, Գրգո, դու է՛լ օտարին վիզ պիտի ծնես». եւ խելով մէկի հրացանը, կը դիմէ իր քաջերով փաշայի վրայ: Կը շողան տուրքեր, կը շանչեն հրացաններ եւ նոցա որոտմանց մէջ կը լսուի քաջազնի վերջին խօսքը. «Կեցցէ՛ Հայաստան»:

յանցանքները:

11 Մայիս 1895ին, երեք եւրոպական պետութիւնները «տիպլօմատիական նոտա» ուղարկեցին Սուլթան Ապտուլ Համիտին, որուն մէջ որոշ առաջարկութիւններ կ'ընէին բարեփոխելու համար վեց հայկական գաւառներու վիճակը: Սուլթանը, սակայն, անտեսեց այս առաջարկները, եւ հայերը դարձեալ հալածանքին ենթարկուեցան: Հակառակ այս իրողութեան Եւրոպան իր պարտքը կատարած կը նկատէր:

Այսօր, Սասունի Ապստամբութենէն միշտ ինքսուն տարիներ ետք, կարելի է նկատի ունենալ հայ ժողովուրդի ներկայ վիճակը այն նոյն

**Բայց ինչո՞ւ ենք մենք ի գուր մեղադրում Եւրոպային: Մի՞թէ միեւնոյն անտարբերութիւնը չի տիրում եւ մեր, հայերիս մէջ: Ծիշտ է, մենք եւս սոսկալով կը կարդանք բոլորը, ախ ու վաղ կանենք, կը հառաչենք, կը խօսենք մի երկու երեք շաբաթ եւ ապա մոռացութեան կը տանք այս սարսափելի կոտորածն էլ եւ ձեռքերս ծալած կը նստենք, մինչեւ որ բոլորովին կաւերեն, հիմնադատակ կանեն, մինչեւ որ գլխովին կոչնչացնեն աշխարհի երեսից հայ տարրը...**

**Ամօ՞թ, հազար ամօթ եւ նախատինք մեզ եւ ոչ թէ Եւրոպային...**

«Դրօշակ»

Այսպիսով, Սասունն ինկաւ Օգոստոս 24ին: Մէկ ամսուայ ընթացքին, սպաննուեցան 6-10 հազար հայ ֆաջեր, եւ մոխիրի վերածուեցան 25-30 հայկական գիւղեր: Աւելին, անթիւ հայեր բանտարկուեցան կամ գերի դարձան:

Եւրոպական պետութիւնները, մասնաւորաբար Անգլիան, Ֆրանսան եւ Ռուսիան, ֆննիչ յանձնախումբեր կազմեցին եւ ուղղարկեցին դէպի Սասուն: Քննիչ Յանձնախումբը, կացութիւնը սերտելէ ետք, այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ հայերուն միակ յանցանքն այն էր որ պահած էին Մուրատն իր խումբով եւ որ կառավարական զօրքերուն դէմ դիմադրութիւն կազմակերպած էին: Յանձնախումբը նաեւ յայտնեց թէ թուրքերուն կողմէ գործադրուած պատիժը արդարացուցիչ չէր, նկատի ունենալով հայերուն վերոյիշեալ

բառերով որ Հ.Յ.Դ. Օրգան Դրօշակը կը գործածէր ինը տասնեակ տարիներ առաջ՝

Բայց ինչո՞ւ ենք մենք իզուր մեղադրում Եւրոպային: Մի՞թէ միեւնոյն անտարբերութիւնը չի տիրում եւ մեր, հայերիս մէջ: Ծիշտ է, մենք եւս սոսկալով կը կարդանք բոլորը, ախ ու վաղ կանենք, կը հառաչենք, կը խօսենք մի երկու երեք շաբաթ եւ ապա մոռացութեան կը տանք այս սարսափելի կոտորածն էլ եւ ձեռքերս ծալած կը նստենք, մինչեւ որ բոլորովին կաւերեն, հիմնադատակ կանեն, մինչեւ որ գլխովին կոչնչացնեն աշխարհի երեսից հայ տարրը...

**Ամօ՞թ, հազար ամօթ եւ նախատինք մեզ եւ ոչ թէ Եւրոպային...**

Հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը արդեօք մինչեւ ե՞րբ պիտի թոյլ տայ որ պայքարը տարուի

(Շար. էջ 27)



# WHO ARE THEY?

## THE DEBATE OVER POSSIBLE STRATEGIC MOVES

ՀԱՒԱՆԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ  
ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԻ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

By Viken Hovsepien

**Editor's Note:** *The Haytoug Editorial Staff would like to inform its readers that in the following issues of Haytoug, analysis and factual articles will appear on national liberation movements in this column. With this introductory article we begin the aforementioned series.*

In discussing contemporary Armenian political strategy, one cannot avoid the issue of possible Armenian relations with the movements or representatives of other oppressed peoples. It would not be an exaggeration to suggest that this issue is central to our cause, and holds substantial merit vis a vis the movement being waged for. Thus, the issue has to be discussed thoroughly, systematically, and eclectically; in order to do this, one has to examine the pros and cons of the matter. This is what we intend to do in the following essay, fully realiz-

### Վիգեն Յովսեփյան

**Ծանոթ:** Հայդուգի խմբագրական կազմը կը տեղեկացնէ ընթերցողներուն թէ յետագայ աշխատանքներուն մէջ տեղեկան առարկայական եւ վերլուծական յօդուածներ ազատագրական շարժումներու մասին: Սոյն ներածական յօդուածով կը սկսինք վերոյիշեալ գրութիւններու շարքը:

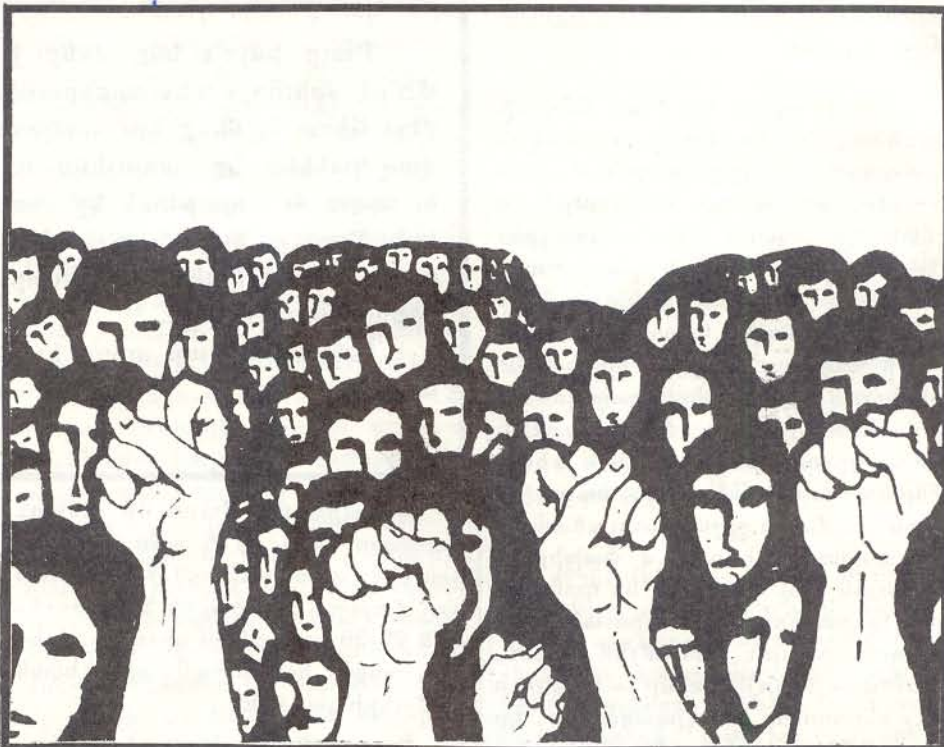
Երբ ժամանակակից հայկական բաղադրական ռազմավարութիւնը բնութագրական միւս կը դառնանք, կարելի չէ անտեսել հայերու եւ այլ մշտնադարձ ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութեան մը մշակման կարելիութեանց հարցը: Զափազանցութիւն մը պիտի չըլլայ եթէ ըսենք թէ այս հարցը հիմնական կարեւորութիւն եւ արժէք կը ներկայացնէ մեր դատի համարուն վրայ: Հետեւաբար խնդիրը պէտք է մանրա-

նայելով, որ քիչ քիչ, մենք չենք կրնար անհատապէս քննարկել յարցը:

Եթէ ընդհանուր և պարզապէս արտահայտուած իմաստով, ապա վերոյիշեալ խնդիրը կը դառնայ հետեւեւորդ խնդիր: Եթէ ընդհանուր և պարզապէս արտահայտուած իմաստով, ապա վերոյիշեալ խնդիրը կը դառնայ հետեւեւորդ խնդիր: Եթէ ընդհանուր և պարզապէս արտահայտուած իմաստով, ապա վերոյիշեալ խնդիրը կը դառնայ հետեւեւորդ խնդիր:

the way of promoting its goals (whether for ideological or purely tactical concerns. If so, why? And if not why so?

The two major trends of thought opposing each other, and debating the issue of rapprochements to other national liberation movements consist of those who object to it, and those who



մանրէն բնութագրել: Այս վերջին նպատակին ծառայելու համար, կարեւոր է բնութագրել այս հարցի նկատմամբ գոյութիւն ունեցող դէմ եւ թէր կարծիքները: Այս յօդուածով պիտի փորձենք բարացուցիչ գոյութիւն ունեցող կարծիքները այս խնդրին առնչութեամբ, սակայն անդրադառնալով թէ կարելի չէ հարցը ամբողջովին սպառել յօդուածի մը ներկայացուցած սահմանափակումներով:

Երբ պարզաբանելու եւ ամփոփելու ըլլանք վերը ներկայացուած խնդիրը, հետեւեւորդ հարցումը երե-

ւան պիտի գայ. — հայկական բաղադրական գործունէութիւնը պէ՞տք է զբաղի այլ մշտնադարձ ժողովուրդներու ազատագրական պայքարով (Երբորդ Աշխարհի երկիրներու կամ այլ) եւ ի հարկին գործակցութիւն ստեղծել անոնց հետ (գաղափարական կամ վարուելագիտական մոլումներու պատճառով): Եթէ այո, ինչո՞ւ, եթէ ոչ, ի՞նչ պատճառներով:

Ազգային ազատագրական շարժումներու հետ գործակցելու խնդիրով, երկու իրար հակադրող միտքերն

(Շար. էջ 14)



## Possible Strategic Moves

favor it. Of course, this is not to say that there are "clear-cut" or organized schools of thought over these trends; they are merely opinions—educated or otherwise—for there has been no serious attempt to deal with the topic.

The first group of Armenians holds the idea that

1. other organizations and movements concentrate their energies and efforts primarily on their own cause, and having limited capabilities—due to the fact that they are non-governmental actors—in the first place, it is only logical to spare a tangible amount of effort to any other movement;

2. departing from the above reasoning, it is foreseeable that the relationship may develop into one where the Armenian side would end up being taken advantage of and consequently, being used by the other party as a vehicle for the attainment to the latter's own goals;

3. in any case, any association with such other organizations may automatically classify us in the "anti-West" and "anti-imperialist" camp, something which might be highly unfavorable in the eyes of Western public opinion (as there is no other substantial public opinion acting in world politics);

4. possible association with organizations like PLO and the IRA and others will be used effectively by our enemies to categorize and represent us as a member of the "international terrorism" and therefore as a puppet organization/movement serving the interests of Moscow and/or the KGB;

5. any association with a group may automatically gain us more enemies, on the logic that our friend's enemy is also our enemy; thus, for example, an association with PLO would move Israel in considering us its enemy, or at least not a possible friend;

6. in politics there are nothing but interests; and although it would have been "nice" to think of other oppressed groups and of ways to give them a hand, it nevertheless defeats the purpose of our revolutionary movement which advocates the realization of our goals in the shortest time period; on that path, there is neither time nor effort to spare for altruistic motives.

It is in these general terms that the

"objectionists" express their views on the matter. Not to be unjust though, we should mention that they sometimes agree that it might be beneficial for our youth and our scholars to study other movements, only if they keep other movements, only if they keep in mind, however, that it is only an intellectual endeavor or an "exercise of mind" that they're involved in, and that must never effect their "realism."

On the other hand, the "pro-relationists" state that

1. before any other consideration, we must be true to ourselves and faithful to our cause. Our cause has humanitarian basis, as it strives for freedom which is the most fundamental of the human rights; thus, as an experienced entity, we should be understanding and sympathetic towards other national liberation movements; furthermore, we should be ready to engage ourselves in a relationship based on the concept of mutual benefit;

2. if indeed in politics there are only interests, it is for our interest to combine efforts with other disenfranchised peoples in order to become a respectable force in this bi-polar, or at best state centric political system and ultimately be heard;

3. helping each other does not mean unification or loss of identity. Ideologically and in spirit, we will remain the movement we have been, it is only our organizational effectiveness that will escalate;

4. it is true that organizations are pre-occupied with their own cause and would therefore dedicate their efforts primarily to their own. However, every organization has strong points and weak points; one's strong point may be the other's weak: there is no harm in exchanging "weak" for "strong." Similarly, one group might be influential in one geographical area while another group might be powerful in

another area; there is no harm in helping each other's cause in the respective areas where they hold spheres of influence;

5. those objecting to relations with other national liberation movements would certainly be all in favor of relations with an established state or power in the name of "pragmatism" and "realism," then what is the difference if instead of an established state, we deal with an organization which in some cases has more logistical power than some states (for example the PLO versus the government of Lebanon, or the IRA versus government of Cyprus, Granada, Botswana, and many more).

6. There is no fear of being classified as "international terrorists," since we will be dealing with national liberation groups, and not social liberation groups such as Anarchist or "Red Brigade" units. The very goals of these national liberation movements are nationalistic in nature.

7. As for gaining enemies, we will certainly not gain Israel as a friend, anyway. Oppressive regimes such as Turkey and Israel are ideological and strategic allies. In any case, and so their friendship and loyalty to each other is precluded long before we come into the picture.

The above-mentioned is a very general, objective, and deliberately unsophisticated presentation of the debate. The fact of the matter is, however, that the issue at hand is a highly complicated one. One which the decision-makers, when the "chips are down" and a decision to be given, will not rely on academic studies alone but also on political considerations. But the study of the issue academically and systematically is imperative so that major mistakes are not committed by these same decision makers.

I cannot stress the importance of this issue enough.

## Write to HAMPIG SASSOUNIAN

California State Prison—Folsom  
C88440 PO Box W. Represa  
CALIFORNIA 95671



## ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲՈՒՆԱՐԱՐՔ՝

## Հարցազրույց ՀԵԴ Կենդրոնական Վարչությունից Հետ

AN INTERVIEW WITH THE CENTRAL EXECUTIVE OF THE A.Y.F. OF WESTERN U.S.A. ON POLITICAL VIOLENCE

**Editor's Note:** The following is the Part I of an interview conducted by the Haytoug Editorial Staff with the Central Executive of the Armenian Youth Federation of Western America.

The second, and the last, part of this interview will appear in the next issue of Haytoug.

**«ՀԱՅԴՈՒԿ»** — Այսօրուայ հայկական քաղաքական բրոն-նարարքները ինչպես կը ծառայեն Հայ Ազատագրական Պայքարին:

**Կ.Վ.** — Հայկական Ազգային Ազատագրական Պայ-  
ֆարի վերջին հանգրուանը յատկանշող յեղափոխա-  
կան արարքները հայ ժողովուրդի սփիւռքեան պայ-  
մաններու զարգացման հոլովոյթին բնական եւ ան-  
խուսափելի ծնունդն են եւ իբրեւ այդպիսին կը կա-  
տարեն պատմութեան տրամաբանութենէն թե-  
լադրուած դեր: Հոս օգտակարութեան հարցը ինք-  
նաբերաբար խնդրոյ առարկայ չի դառնար: Իսկ թէ  
յեղափոխական արարքները ինչպէս օգտակար եղած  
են ու կ'ըլլան մեր ազգային ազատագրական պայ-  
ֆարին, կարելի է անվերապահօրէն հաստատել, որ  
անոնք թէ մերին՝ ազգային մակաւորն են եւ  
թէ արտաքին՝ միջազգային գետնի վրայ ունեցած  
են դրական ազդեցութիւն, մէկ կողմէ հայ ապագ-  
գայնացած ու ֆաղեմնացած զանգուածներուն թըմ-  
բութենէ դուրս բերելով, հայ երիտասարդութիւնը  
յաւելեալ յանձնառութիւններ ստանձնելու մարտա-  
հրաւերին առջեւ դնելով, իսկ միւս կողմէ միջազ-  
գային ֆաղափական-դիւանագիտական շրջանակնե-  
րու մէջ Հայ Դատի հանդէպ քարճարացած «լռութեան  
պատը» փանդելով եւ միջազգային հանրային կար-  
ծիքին վրայ որոշ ազդեցութիւն յառաջ բերելով:

**«ՀԱՅԴՈՒԿ»** — Հայկական քաղաքական բոնարարքը որ-  
չափ հայ ժողովուրդին համակրանքը կը վայելէ: Արդեօ՞ք  
այս արարքները հատուածական են թէ ժողովրդական:

**Կ.Վ.** — Սփիւռքեան մեր կացութիւնը թոյլ չի տար  
գիտականօրէն գնահատելու յեղափոխական արարք-  
ներուն հայ ժողովուրդին վրայ ունեցած ազդեցու-  
թեան տարողութիւնը: Այս գծով սակայն կարելի է  
կատարել հետեւեալ հաստատումները: —

— Հայ ֆաղափականացած երիտասարդութիւնը  
յաւելեալ խանդավառութեամբ փարած է իր աշխա-  
տանքներուն, եւ հայկական ազատագրական պայ-  
ֆարի նորագոյն հերոսները հայրենասիրութեան,  
զոհողութեան եւ նուիրաբերումի ներշնչման  
անսպաս աղբիւրներ դարձած են երիտասարդներուն  
համար:

— Դժբախտաբար հայ ժողովրդային լայն զան-  
(Շար. էջ 11)

**HAYTOUG** — At the present time, how does the Armenian political violence serve the Armenian Liberation Struggle?

**C.E.** — The last stage of the Armenian National Libera-  
tion Struggle, which is symbolized by the latest revolu-  
tionary acts, is the natural and inevitable consequence  
of the developments of conditions in the Armenian peo-  
ple's Diasporan life. And this has been dictated by the  
logic of history. Thus, the question of usefulness of  
these acts automatically becomes irrelevant. As to how  
much these revolutionary acts have been — and are be-  
ing — useful, it can undoubtedly be stated that they have  
had favorable effect not only internally, on the national  
front; but also externally, on the international



levels — from one side by awakening the passive and  
assimilated Armenian masses, and by inviting the Arme-  
nian youth to take on greater responsibility upon its  
shoulders; and from the other side by breaking down the  
“wall of silence” surrounding the Hai Tad in interna-  
tional political-diplomatic circles, and also by having  
some effect on the international public opinion.

**HAYTOUG** — To what degree does the Armenian political violence have the sympathy of the Armenian people? Do these acts have a popular base or they only enjoy the sympathy of a specific faction?

**C.E.** — Our situation in the Diaspora does not allow the  
scientific analysis of the magnitude of influence and ef-  
fect (of these revolutionary acts) on the Armenian peo-  
ple. However, it is possible to make the following  
statements on this issue:

— The Armenian politicized youth has embraced his  
responsibilities and duties with additional enthusiasm,  
and the heroes of the Armenian Liberation Struggle  
have become a source of inspiration of nationalism,  
sacrifice, and commitment for the youth.

— Unfortunately, large masses of the Armenian peo-  
ple have neither stated their position on the revolu-  
tionary acts positively, nor negatively. However, the  
proof of this latter statement lies in the fact that these  
revolutionary acts have still not succeeded in  
establishing a popular base, which is essential for the in-  
tensification of the Struggle. To this end, a great por-

(Cont. on pg. 11)



գուածները ոչ դրականորեն եւ ոչ ալ ժխտական-  
որեն դրսեւորած են իրենց կեցումաժողովրդական  
արարքներուն հանդէպ: Փաստը այն է, սակայն,  
որ յեղափոխական գործունէութիւնը տակաւին չէ  
յաջողած ժողովրդային խարխախներ յառաջացնել,  
որոնք պիտի պայմանաւորեն այդ պայքարի սաստկա-  
ցումը: Հոս պատասխանատուութեան մեծագոյն բա-  
ժինը կ'իյնայ հայ քաղաքական մամուլի ուսերուն:  
Հայ ժողովուրդի քաղաքական գիտակցութիւնը խո-  
րացնելու եւ հայ զանգուածները յեղափոխակա-  
նացնելու դերին կոչուած հայ քաղաքական մամու-  
լը նախ իր բովանդակութեամբ, ապա իր սահմանա-  
փակ տպագրականով, չէ կրցած յեղափոխական  
արարքներու գծով անհրաժեշտ վերլուծումները,  
ուղղութիւնները եւ արժեւորումը փոխանցել հայ  
ժողովուրդին: Հայկական մամուլէն կտրած հայ  
մարդը, այդ արարքներուն մասին կը լսէ միջազգա-  
յին հաղորդակցական միջոցներէ՝ որոնք կողմնա-  
կալ ու խեղաթիւրուած ձեւով կը ներկայացնեն հար-  
ցը եւ բնականաբար բացասական ազդեցութիւն կը  
յառաջացնեն անոր մէջ: Այսուհանդերձ, հայ քաղա-  
քական բանտարկեալներուն հանդէպ ցուցաբերուած  
համակրանքը՝ որ դրսեւորուեցաւ համակրական  
ցոյցներու, պաշտպանութեան ֆոնտերու կատարուած  
նուիրատուութիւններու ընդմէջէն, կ'ապացուցէ որ  
ժողովրդային նկատելի զանգուած մը թիկունք կը  
կանգնի այդ արարքներուն: Այս գծով, օրինակ  
խօսուիմ է Համբիկ Սասունեանի պաշտպանութեան  
ֆոնտին նուիրատուութիւն կատարած անհատներու  
թիւը՝ որ կը հասնի շուրջ՝ 16,000:

**«ՀԱՅԳՈՒԿ»**—Քաղաքական բռնարարքի դիմող հայ  
խմբակցութիւններու միջեւ գոյութիւն ունեցող գաղափա-  
րական եւ ռազմավարական տարբերութիւնները կը կար-  
ծէք թէ հիմնական կարեւորութիւն ունին: Ի՞նչ են անոնք:

**Կ.Վ.**—Անշուշտ որ հիմնական կարեւորութիւն ու-  
նին: Հայաստանի Ազատագրութեան Հայ Գաղտնի  
Բանակը մինչեւ հիմա ալ գաղափարական եւ ռազ-  
մավարական խորխափումներու մէջ է: Զունի յստակ  
քաղաքական գիծ եւ շատ հեռու է գաղափարական  
ծրագիր մը ներկայացնելու կարելիութենէն: Իբրեւ  
շօշափելի փաստ այս իրողութեան, կրնանք մատնա-  
նշել տակաւին վերջերս ի յայտ եկած երկփեղկումը՝  
Գաղտնի Բանակի շարքերէն ներս: Թուրք թէ ոչ  
թուրք անմեղ քաղաքացիներ սպաննելու Գաղտնի  
Բանակի գործելակերպը, ինչպէս նաեւ օտար շար-  
ժումներու եւ քաղաքական ուժերու ենթարկուածու-  
թիւնը բնականաբար ներքին բախումներու առիթ  
պիտի տար եւ յանգէր ներկայ իրավիճակին:

Միւս կողմէ Հայկական Ցեղասպանութեան Ար-  
դարութեան Մարտիկները, իրենց հաղորդագրու-  
թիւններով՝ ուղղուած հայ եւ միջազգային հանրա-  
յին կարծիքին, սկիզբէն ի վեր հաւատարիմ մնա-  
ցին իրենց քաղաքական եւ ռազմավարական սկզբ-  
ունիքներուն՝ հարուածելով միայն թրքական պետա-  
կան հաստատութիւններ եւ կառավարական ներկա-

tion of the responsibility falls upon the shoulders of the  
Armenian partisan press. The Armenian partisan press  
has its share of responsibility in creating this situation.  
By both its content and limited distribution the Arme-  
nian partisan press has failed to sensitize the majority of  
the Armenian people about the political significance of  
the revolutionary acts as one aspect of the Armenian  
National Liberation Struggle. Hence, the Armenians  
who do not have access to the Armenian press, will  
know about these acts from the international media  
sources, and will naturally be influenced by the un-  
favorable attitude of the foreign media analysis which  
present the issues in a distorted manner. However, the  
extent of moral and financial support demonstrated by  
the nationwide Armenian community towards the  
Armenian political prisoners, can be considered as a  
clear indication of the favorable disposition of a large  
portion of the Armenian community regarding the  
revolutionary acts. The number of individual donations  
to the Hampig Sassounian Defense Fund, 16,000; can  
be regarded as the most expressive evidence of the  
community-wide support.

**HAYTOUG**—Do you believe that the ideologic and  
strategic differences existing between the groups  
resorting to political violence have a notable  
significance?

**C.E.**—Of course, the existing differences between the  
groups are important. The Armenian Secret Army for  
the Liberation of Armenia is still in search of a uniform  
ideology and strategy. The Secret Army does not follow  
a clear political path, and is very far from adopting a  
specific ideological program. As a concrete proof of this  
reality, we can point out the recent divisions within the  
ASALA ranks. ASALA's tactics of assassinating Turkish  
or non-Turkish innocent citizens, and their dependency  
on other movements and political forces were un-  
doubtedly going to result in internal frictions to  
culminate in the present situation.

On the other hand, the Justice Commandos of the  
Armenian Genocide, through their communiques have  
remained faithful to their strategic principles by attack-  
ing only Turkish governmental institutions and  
representatives, who have an important share in the  
shaping of policies toward the Armenian Cause.

It is important to emphasize here, that the JCAG  
strategy has taken shape based on the needs of the  
Armenian people, and none other than the Armenian  
people.

(End of Part I, cont. in next issue)

յացուցիչներ, որոնք պատասխանատուութեան  
իրենց կարեւոր բաժինը ունին թրքական կառավա-  
րութեան որդեգրած քաղաքականութեան՝ հան-  
դէպ հայկական դատին: Անհրաժեշտ է հոս շեշտել,  
որ Արդարութեան Մարտիկներու ռազմավարութիւնը  
ամբողջութեամբ կը բխի հայ ժողովուրդի եւ միայն  
հայ ժողովուրդի շահերու պաշտպանութեան պա-  
հանջներէն:

(End of Part I, cont. in next issue)



# ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ

## ՊԱՅԱՆԵԿԱՆ

### ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՖԵՏԱՅԻՆ

Հայ ժողովուրդը դարերով կրեց թրքական լուծը, ամեն գրկանք էլ տառապանք համբերությամբ տանելով: Հայը ո՛չ իր ինչքին, ո՛չ կենանքին էլ ոչ ալ արժանապատուության տերն էր: Կու գար քիրտ ցեղապետը էլ կը խլեր հայուն բերքը, հարստությունը, կինը էլ զաւակները: Կու գար թուրք պաշտօնեան էլ կ'ամբողջացներ քիրտին կեղեքումները: Հայուն վիճակուած էր չարչարանքի էլ անարգանքի տակ մահը:

Բայց հայուն համբերությունն ալ սահման ուներ: Անոր տառապանքին չափ մեծ էլ ուժեղ եղաւ ըմբոստությունը: Եւ եկաւ ժամանակ մը, երբ Հայաստանի մէկ ծայրէն միւսը հայորդիներ ձայն տուին իրարու, թէ «ով որ քաջ է ի՛նչ կը սպասէ»... Անոնց ըմբոստացումէն ծնունդ առաւ կեղեքուած հայ ժողովուրդին պատիւը մարմնաւորող դաշնակցական ֆետային:

Հայկական յեղափոխությունը չծնաւ մէկ օրէն միւսը: Օսմանեան լուծին տակ կեղեքուած հայ ժողովուրդը իր ծոցին մէջ միշտ ալ ունեցաւ ըմբոստ զաւակներ, որոնք փրտին թէ թուրքին պատճառած անարգանքի՛ն դէմ գլուխ ցցեցին եւ ստրուկի կեանքէն նախընտրեցին ազատ հայու մահը:

Բայց յատկապէս 1880ական թուականներուն թափ առաւ ըմբոստացումի ալիքը: Հայաստանի տարբեր շրջաններուն մէջ հայ երիտասարդներ ալիւս ոչ մէկ ձեւի համակերպում կ'ընդունէին, եւ փրտին կամ թուրքին կողմէ կատարուած ամէն չարաշահութիւն իր դէմ կը գտնէր հայուն ըմբոստությունը:

Եթէ արագ ակնարկ մը նետենք Հ. Յ. Դաշնակցության հիմնադիր սերունդին վրայ եւ ֆնենք մեր առաջին ֆետայիներուն կամ յեղափոխական գործիչներուն կենսագրությունը, պիտի տեսնենք թէ ինչպիսի՛ անարգանքի ենթակայ էր Երկրի հայութիւնը, եւ թէ՛ ֆետայիի կեանքը որդեգրող ամէն հայորդի ինքնին օրինակ մըն էր կեղեքուած ժողովուրդին արժանապատուութիւնը բարձր պահելու հերոսական ըմբոստացման:

Բարգար վարժապետ մէկն էր հայկ. կան յեղափոխության եւ Հ. Յ.

Դաշնակցության առաջին գործիչներէն: Իր ժողովուրդին ուսում եւ ազգային գիտակցութիւն տալու գործին նուիրուած երիտասարդ այս ուսուցիչը, սակայն, չկրցաւ հանդուրժել իր ժողովուրդին բաժին հանուած անարգանքին: Գիւղական հարսանիքի մը ժամանակ, փրտեցրը կը համարակին գիւղ մտնել եւ գէնքի ուժով նոր ամուսնացած հարսը առելու գնել: Բայց Մարգար դէմ կը կենայ եւ կը յաջողի փրկել հարսին ու գիւղին պատիւը: Այդ օրէն սկսեալ Մարգար վարժապետին կը մնայ կա՛մ երկրէն հեռանալ, եւ կամ ալ ընտրել ֆետայիի կեանքը, որովհետեւ ո՛չ ըսած էր անարգանքին:

Հայ գիւղացին տնտեսապէս շահագործող եւ կեղեքող կարգերուն դէմ ընդհանուր բողոքին ծնունդն էին, օրինակ, Չաթուն եւ Շէրուն, երկուքն ալ պարզ ու անուս երիտասարդներ, որոնք ալիւս չդիմանալով փրտաւազակներու եւ թուրք պաշտօնեաներու հարստահարութեանց՝ օր մըն ալ դարձած էին իրենց կարգին յեղափոխական «աւազակ», Արաբոյի օրինակով պատժելու համար հայ գիւղացիին ինչքն ու պատիւը ոտնակոխող տարրերը: Չաթոյի եւ Շէրոյի յեղափոխական կեանքը սկսաւ ա՛յն օրէն, երբ թուրք ոստիկաններ մտան անոնց գիւղը եւ, պե-

տական տուրքեր հաւաքելու պատրուակով, սկսան չարչարել ու անարգել ժողովուրդը: Եւ պատահեցաւ որ այս երիտասարդ ընկերները գէնք վերցնեն թուրք ոստիկաններուն դէմ եւ անոնցմէ մէկը սպաննելով՝ գիւղէն հեռացնեն անարգ թըշնամին: Այնուհետեւ՝ Չաթո եւ Շէրո ստիպուեցան ընդմիշտ հեռանալ իրենց տունէն եւ հարազատներէն, հայ ժողովուրդի ազատութեան համար զինուոր դառնալու որոշումով:

Ըմբոստ հայու ամէնէն խօսուն տիպարը անկասկած եղաւ Արաթո, որ երիտասարդ տարիքին հասկցած էր կառավարութեան վատ մտադրութիւնը: Սուլթանի կառավարութիւնը գէնք կու տար փրտեքուն եւ կը ֆաշալերէր հայ գիւղացիին հարստահարութիւնները: Նման կացութեան մէջ Արաթո կը տեսներ թէ հայ գիւղացին պէտք ունի փրտել եւ թուրք հարստահարողներուն դէմ հայը պաշտպանող բազուկի մը: Արաթո դարձաւ հայուն այդ բազուկը: Շուտով ֆաշուեցաւ լեռները եւ սկսաւ կողոպտել փրտն ու թուրքը, մինչեւ որ իր կազմած «աւազակախումբին» հոչակը սարսափի մատնեց փրտ թէ թուրք հարստահարիչները, որոնք ալիւս չէին համարակեր ազատօրէն գիւղ մը մտնել եւ հայերը անարգել, որովհետեւ իրենց կը սպառնար Առաքոյի պատժող ձեռքը:

Խօս մէկ օրինակը Գեորգ Չաւուշի, ուսում, գործ եւ հանգիստ կեանքէ՛ն ձգեց, տեսնելով թէ ինչպիսի՛ ստրկամտութեան մէջ օր կը մեռնի հայու հպարտութիւնը, արժանապատուութիւնը: Պատանի տարիքը դեռ նոր լրացուցած, Գեորգ օր մը կը տեսնէ թէ երկու փրտեք կու գան իրենց գիւղը, կը մտնեն եկեղեցիին բակը եւ առանց յարգելու հայ եկեղեցւոյ սրբութիւնը, ֆարով ու փայտով ընկոյզը վար կը



Քափեմ քակի ծառերէն: Գէորգ  
կ'ընդդիմանայ փրտեմունքի եւ ի տես  
անոնց արհամարհանքին՝ կը յարձա-  
կի անոնց վրայ: Կը սկսի կռիւ մը.  
փրտեմը երկու հոգի են եւ զօրա-  
ւոր: Բնական է աւելի շատ կը հար-  
ուածեն Գէորգը: Գիւղացիները կը  
դիտեն այդ անհաւասար կռիւը եւ  
չեն մօտենար օգնելու Գէորգին: Այդ  
միջադէպէն ետք՝ Գէորգ հոգեպէս  
կ'ըմբոստանայ գիւղացիներուն  
վախկոտութեան եւ ստրկամտութեան  
դէմ եւ կը ձգէ գիւղը ու կ'երթայ

հայէն» խել փրտին «վայել» այդ  
ձին, քայց Սերոբ անոնց կը պատաս-  
խանէ զէնքով, կը սպաննէ փրտե-  
րէն մէկը եւ փախուստի կը մատնէ  
երկրորդը: Այդ օրէն կը սկսի Սերո-  
բի յեղափոխական կեանքը:

Քանի մը օրինակներու այս  
արագ թուով կը բաւէ, հասկընա-  
լու համար թէ ինչպիսի՝ կեանք մը  
վիճակուած էր «Երկրի» հայութեան,  
եւ ինչպէս Դաշնակցական ֆետային

## Սերոբ Փաշայի Երգը

Ով որ փառ է ի՞նչ կը սպասէ,  
Արդէն ժամանակն է թո՛ղ գայ,  
Մահ-պատերազմի օրհաս է,  
Ո՛վ որ անվախ, փառ է թո՛ղ գայ:

Կամ կոռւելով մեռնիմք անցնեմք,  
Կամ զէնքով փրկութիւն ստանամք.  
Կոռւելով փրկեմք հայրենիք,  
Ազնիւ մտածողը թո՛ղ գայ:

Այս հինգ դար է մեզ կը սպաննեն,  
Բռնի կրօնքէ կը հանեն,  
Մեր կին աղջիկները կը տանեն,  
Պատիւ ունեցողը թո՛ղ գայ:

Քարէ հոգի, երկաթէ մարդ  
Հալածէ թո՛ղ վատը մամարդ,  
Անվախ՝ քարի տակ չո՞րհորդ,  
Անսխալ խփողը թո՛ղ գայ:

Վերջապէս մենք ունինք կռիւ,  
Զէնքով պիտի մաքրենք հաշիւ.  
Մեր հայրենեաց փառքն ու պատիւ,  
Սերոբ փաշան սիրողը թո՛ղ գայ:

միանալու ֆետայիներու խումբին,  
հայուն արժանապատուութիւնը  
ամէն բանէ վեր պահող յեղափոխա-  
կանի անձնագոհութեամբ:

Նոյնը եղաւ պարագան Սերոբ Աղ-  
բիւրի, որուն միջոցաւ Հ. Յ. Դաշ-  
նակցութիւնը Սասունի մէջ դարձաւ  
ֆետայական ուժեղ կազմակեր-  
պութիւն: Տարօնի Ախլաթ գաւառի  
Սոխորդ գիւղէն էր Սերոբի ընտանի-  
քը, հարուստ եւ ազդեցիկ: Պատանի  
Սերոբ ժառանգած էր լեռնական հա-  
յու ազատասիրութիւնը եւ հպար-  
տութիւնը: Ան չէր կրնար հաշտ աչ-  
քով նայիլ հայ գիւղացին անարգող  
փրտին ու թուրքին: Եւ օր մըն ալ,  
երբ Սերոբ որսի ելած էր Նեմ-  
րութի անտառներուն մէջ, երկու  
փրտեմ «կը հաւնին» անոր ձին եւ,  
ըստ սովորութեան, կ'ուզեն «ստրուկ

դարձաւ կեղեքուած իր ժողովուրդին  
պատիւը բարձր պահող ըմբոստը:

Հայը դարեւորդ համակերպած էր  
թուրքին եւ փրտին տիրապետու-  
թեան, մինչեւ որ հասած էր տեղ  
մը, ուր հայուն աշխատանքը, ընտա-  
նիքը, կեանքը եւ արժանապատու-  
թիւնը ոչ մէկ արժէք ունէին եւ կրնա-  
լին ոտնակոխուիլ պատահական  
փրտ գիւնալի մը կամ թուրք ոս-  
տիկանի մը կողմէ:

Կը մնար մէկ ելք. դիմել զէն-  
քի եւ սեփական ձեռքերով պաշտ-  
պանել հայուն ինչքն ու պատիւը,  
որովհետեւ ամէն պարագայի տակ  
հայը դատապարտուած էր մահուան  
եւ նախընտրելի էր պատուով իյնալ  
կռուի ժամանակ, քան թէ մեռնիլ  
ամօթի եւ չարչարանքի տակ:

Յեղափոխական այս գիտակցու-

թեան ծնունդը եղաւ Դաշնակցական  
ֆետային, որ նախ իբրեւ ըմբոստ  
հայ զէնք վերցուց, ըմբոստացաւ  
ստրկական կեանքի պայմաններուն դէմ,  
դարձաւ հալածուած ու փախստական  
գործիչ, մինչեւ որ Հ. Յ. Դաշնակ-  
ցութեան կազմակերպումով անձնա-  
կան իր օրինակը վերածեց ազգային-  
ժողովրդական շարժումի եւ «ով որ  
փառ է, ի՞նչ կը սպասէ»... Կոչով  
ոտքի հանեց կեղեքուած ժողովուր-  
դին պատիւը փրկելու ապրումը ու-  
նեցող հայորդիները:

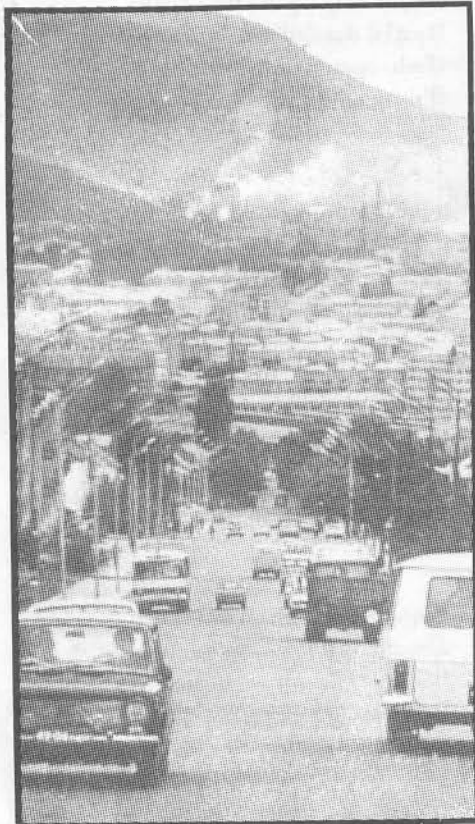


# ԳԱՅԱՍՏԱՆ

## City in the Heart of Gugark



creased in size due to its new blocks of apartment houses. A considerable body of experienced personnel has



In the recent past, not many had an idea of this city. And hardly could you call it a city, for it was a small countryside with generous greenery, plenty of flowers and honey. How gloomy and stiff the provincial life was there you can judge for yourself hearing stories of the older people. Here is one—in the whole district there was only one wedding attire which was passed from house to house, when necessary. Long ago this story became a legend, and today's newly-married couples only smile remembering it.

Today, Kirovakan is the third city of the republic. It is situated in the center of Gugark, one of the most picturesque regions of Armenia, in the land of rich mountainous forests, of deep canyons and of noisy rivers. The former name of the city, Karaklisa, traces back

to 13th century. During one of the Tatar and Mongol invasions, a group of armed citizens hiding in a church defeated the enemy and made him flee. Cursing "kara-klise" (black

60 countries of the world. The city has its own theatre, libraries, its own artistic groups and an excellent picture gallery.

The city has grown wide, has in-

chemical workers for the concerts of folk ensemble "Horovel."

E. Panoyan  
Armenia Today

## Ռազմավարական Դիրֆորոշում

(Շար. էջ 8-ին)

են, դեմ եւ թեր կարծիքները: Անշուշտ պետք է եզրակացնել թէ այս կարծիքները ծնունդ առած են երկար հետազոտումներէ վերջաւանէ պարզապէս գոյութիւն ունեցող համարումներ են, նկատի ունենալով որ այս խնդրով պրպտումներու եւ ուսումնասիրութեանց վաւերագրական աշխատանք է տարուած:

Վերոյիշեալ երկու կարծիքներէն առաջինը պաշտպանող հայերու

խումբը կը հաւատայ որ.—

1. Այլ կազմակերպութիւններ եւ շարժումներ ստիպուած են իրենց կարողականութիւնը կեդրոնացնել իրենց սեփական դատին վրայ, նկատի ունենալով որ այս ուժականութիւնը սահմանափակ է, որովհետեւ անոնք չեն գործեր կառավարութեան մը ունեցած առաւելութիւններով:

2. Մեկնելով վերը նշուած տրամաբանութենէն, կ'եզրակացուի որ

(Շար. էջ 16)



## ZVARTNOTS

The new air terminal of Yerevan can accommodate 2,100 passengers an hour. If you were to look at Zvartnots air terminal from the height of a bird's flight, you would see a small volcanic hill naturally inserted into the Ararat Valley. A neat mushroom in a thin 60 meter stem is situated in the center of the complex. The round slopes of the "hill" fall like a curtain to the ground creating the specific, detached microworld of the air terminal.

help us get acquainted with it.

"The architect's task is to create a unique architectural picture," he said. "At the same time, all construction is valued for its convenience and comfort. In the project we have tried to consider such minor things as protecting passenger paths and car parking from nasty weather and direct sun rays by shortening the distance from the car to the plane as much as possible. That distance is about 30 meters. A central



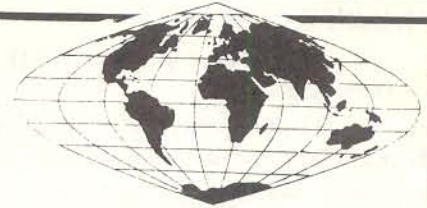
Back on the ground, entering the building by a telescopic ladder, you can appreciate the functional features of this wonderful construction. You will never come across crowds arriving and departing. They do not meet each other. The microstations for arrivals and departures connect by the means of transitional bridges. Coming down the elevator you will find yourself at the conveyor strip carrying your luggage seemingly out of the ground.

Very few people leave Zvartnots without looking about it thoroughly. We have asked the chief engineer of the project, architect S.Khachikian, to

block for long-term passenger service has been created in the "cap" where there is a cafe and a restaurant with 150 seats, rooms for mothers and children, a chemist's shop, and other shopping departments.

The halls of the air terminal make you feel as if you are in a palace. However, it is not the abundance of fine marble and granite which produce that impression; it is the delicate work, the perfect taste, the harmony and the economy of the huge air terminal.

**A.Sarkissian**  
Armenia Today



## PAST MONTH IN REVIEW

**BELFAST**—Riots were intensified in Northern Ireland when funeral services for an Ulster Royal Police force officer were being held. The officer was heavily injured in November by an IRA bomb explosion. He died in August after being in comma for a long period of time. Directly after the funeral services heavy clashes took place in western Belfast between the police force and Catholic youth.

**NEW DELHI**—Western sources reported that Afghan rebels have intensified their attacks against country's communist government.

During one of the attacks in the southern part of the capital city of Kabul, the rebels have killed more than 350 Soviet and Afghan soldiers, while they were trying to open a route for transportation of supplies.

New Delhi's Western diplomatic sources stated that these attacks have taken many Soviet lives, and have caused heavy moral and material damage to Soviet forces stationed in Afghanistan.

**MEXICO CITY**—United Nations world population advisory meeting condemned the US backed Israeli settlements on the occupied Arab lands.

A communique, which was passed by an overwhelming majority of 87 by 2, stated that these settlements are illegal and are condemned internationally.

In a meeting prior to the passage of the communique, US and Israeli representatives had protested the motion which later condemned the Israeli settlements. 26 countries including UK, France, Japan and many Latin American states chose to stay neutral on this issue.



## ԲՈՂՈՔ

հայերը հետեւաբար, կը շահագործուին միւս շարժումներուն կողմէ գործակցելով անոնց հետ, որովհետեւ այս վերջինը պիտի օգտագործէ հայերու գործակցութիւնը իր սեփական դատը առաջ տանելու համար:

3. Որեւէ գործակցութիւն այլ խմբակցութիւններու հետ կրնայ մեզ քնակաւաբար դասել իրրեւ հակաարեւմտեան կամ հակա-կայսերապաշտական շարժում. իրականութիւն մը, որ կրնայ աննպաստ պայմաններ ստեղծել մեզ համար արեւմրտեան աշխարհի հանրային կարծիքին մօտ: (Նկատի ունենալով որ այլ հիմնական հանրային կարծիք մը չգործէր քաղաքական աշխարհին մէջ):

4. Հաւանական գործակցութեան մը կարելիութիւնը այլ խմբակցութիւններու հետ, ինչպէս Պ.Ա.Կ., Այ.Ար.Էյ.ը, ինքնաբերաբար պիտի օգտագործուի մեր թշնամիներուն կողմէ, դասելով մեզ «միջազգային ահաբեկման» շարժումներու իրրեւ մէկ հատուած՝ այսինքն մանկալիկը Մոսկուայի կամ Բէյ.Ճի.Պի.ի:

5. Որեւէ գործակցութիւն այլ խմբակցութիւններու հետ պիտի աւելցնէ մեր թշնամիներու թիւը, ենթադրելով որ մեր բարեկամին թշնամին, ինքնաբերաբար մերն ալ է: Օրինակ՝ գործակցելով Պ.Ա.Կ.ի հետ, Խորալէր ինքնաբերաբար պիտի նկատէ մեզ իր թշնամին, կամ առնուազն իր հաւանական թշնամին:

6. Քաղաքական գործունէութեան մէջ միայն շահեր գոյութիւն ունին. հակառակ որ «լաւ» է համակրալից ըլլալ այլ ննշուած ժողովուրդներու շարժումներուն հետ եւ օգնել անոնց, այս աշխատանքը կը հակասէ մեր յեղափոխական նպատակին, որը ամէնէն կարն ժամանակամիջոցին մեր նպատակակէտին հասնիլն է: Այս նամբուն վրայ, ո՛չ ժամանակը եւ ո՛չ ալ ուժականութիւնը ունին կորսնցնելու, զբաղելով այլասիրական ձգտումներէ բխած աշխատանքներով:

Այս ընդհանուր սահմանումով է որ այլ շարժումներու հետ գործ

(Շաբ. էջ 27)

Սփիւռֆահայ երիտասարդութիւնը վերջին 10 տարիներուն ընթացքին ծնունդ տուած է նոր յեղափոխականներու, նոր ֆետայիներու որոնք իրենց արարքներով ոչ թէ միայն ցնցեցին համայն աշխարհը այլ նոյնիմէն հայ ժողովուրդը, որուն համար անոնք կ'ապրին եւ կը պայքարին: Սփիւռֆի տարածքին ծնեցան նոր ազատամարտիկներ որոնք հայկական ազատագրական պայքարի նամբուն վրայ գիտակցորեն գոհաբերեցին գարուն կեանքներ: Անոնք նահատակուեցան որպէսզի հայ ժողովուրդը ապրի:

Ամիսներ առաջ, Յուլիս ամսուայ 27ին, Հ.Յ.Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Երիտասարդական Միութիւնը կազմակերպեց հսկումի երեկոյ, ի պատիւ բոլոր հայ քաղաքական բանտարկեալներուն եւ հայկական ազատագրական պայքարի նամբուն վրայ ինկած գոհերուն, մասնաւորաբար Լիզպոնի հինգերուն, որոնց նահատակութեան տարելիցն էր նոյն օրը: Հ.Յ.Դ. երիտասարդները, այդ օրը յիշեցին բոլոր հերոսները որոնք սուրբ գործի նամբուն վրայ գոհաբերած էին բոլորես աւելի, եւ վնեցին շարունակել անոնց քացած նամբան:

Յուլիս 27, 1984ին մինչ հայ երիտասարդներ իրենց յարգանքը կը մատուցանէին հայ նահատակներուն, անդին քաշկերոյք եւ խրախմանք տեղի կ'ունենար: Ճաշկերոյքով անոնք Բէֆ կ'ընէին, կը գինովնային: Ձեռք ձեռքի տուած կը պարէին: Խրախմանքով կը տօնէին չեմ գիտեր ինչ, մինչ Փասատիմայի մէջ հայ երիտասարդներ կ'ուխտէին շարունակել «խնթ»երու ուղին, այն ուղին որմով պիտի լուծուէր Հայ Դատը, Բէֆ ընողներուն դատը:

Արդեօք անոնք չէին գտած ուրիշ օր մը իրենց Բէֆը ընելու, արդեօք անոնք չէին կրնար իրենց խրախմանքը ընել գոնէ մէկ օր ետք, առանց խաչածելու երիտասարդութեան կազմակերպած յարգանքի գիշերը:

Արդեօք անոնք չէին գիտակցեր որ մեր եւ իրենց դատին համար նահատակուող զինուորները գոնէ իրենց տարելիցին օրը, իրաւունք ունէին յիշուելու: Արդեօք անոնք գեմարդկային գոհողութիւնը չէր բաւեր, որ մենք յիշէինք անոնց երիտասարդ եւ առնական դէմքերը, յիշէինք այդ անմահները: Արդեօք արժանի չէին մեր տարուայ 365 օրերէն մէկ օրին:

Ես կը բողոքեմ բոլոր անոնց դէմ որոնք գիտակցութիւնը չունեցան Յուլիս 27ը, այդ սրբազան թուականը, պահելու իր բուն տէրերու յիշատակին: Ես կը բողոքեմ ոչ թէ միայն իմ եւ ընկերներուս անունով, այլ բոլոր նահատակներուն անունով այդ խրախմանքները կազմակերպողներուն դէմ: Բայց Լիզպոնի հինգերը հանգիստ կը ննջեն իրենց գերեզմաններուն մէջ, որովհետեւ անոնք գիտեն որ կան հայ երիտասարդներ որոնք գիտեն իրենց հերոսները, կը նանչնան բոլոր թշնամիները, յարգանքի տուրք կը մատուցանեն բոլոր արժանիներուն, սակայն նոյնպէս կը բողոքեն բարձր ձայնով, սխալ գործողի երեսին: Սիրելի Սագո, Սեդրակ, Վաչէ, Արա եւ Սիմոն, դուք հանգիստ ննջեցէք: Ձեր բարձրացուցած պայքարի դրօշակը մենք կը տանինք մինչեւ վերջ, կը տանինք մինչեւ ամբողջական յաղթանակ: Մենք, հայ երիտասարդներս, երդուած ենք, ձեր սուրբ անուններով:

Խիզախ

### NOTE

Remaining faithful to the ideals of free speech and expression, the Haytoug will publish any articles or letters sent to the Haytoug Editorial Staff without any changes (some grammatical and/or spelling modifications will be made, if necessary).

HAYTOUG



## SYNAPSE SYNAPSE

By Vicken Berberian

There was the smell of time in the dark chamber. Time, smelled like yellow bones and bloated bodies stacked on top of one another. It smelled like dismantled organs torn apart and the stains of blood on a dagger's edge. It smelled, like blue jeans hanging from a clothesline and the sizzling hamburgers in a frying pan. Time, that smelled like the ineffable force which ties the ancient to the new.

And, in this chamber sat the "ancient clad" in a black robe, and the "new" dressed in blue jeans. The torturing rays of the sun and the whippings of the wicked gales had left their definite marks on the old man's face. His profound gaze pierced through young Roupen's vibrant eyes.

They were engaged in a thoughtful conversation that spanned from the "ancient" past to the present.

"It is different now" insisted Roupen, "there are so many outside forces that can derail us from our struggle."

"You give too much credence to the physical" replied the old man, "whenever the 'flame of hope' within you becomes dimmer, envisage the Genocide perpetrated against our people—the tens of thousands that were burned alive, the screaming horrors of innocent women as their babies were 'torn-out' from their wombs and thrown to the ground..."

"Not that ancient story, spare me."  
"Roupen, April 24 is more than a day of remembrance for our people, it is a

day to renew our volitation and strength to carry on our sacred crusade."

"Oh Christ!" Exploded Roupen and with a sarcastic tone continued, "Is this sag out of his mind? Don't you realize that you are a bygone—you're the past. I am the present and thus live for today."

"I did not imply that you should live in the past. Our question lives on until today. It remains unanswered and you hold within you a fragment of the solution. Don't you realize it is your duty, your role as an Armenian to act now. It is an intrinsic duty that we are burdened with; it is a duty that you must carry out."

"I will do no such thing. I have everything I need: food, clothes, a good education and a somewhat attractive girlfriend. What more could a person ask for?"

The old man's answer was curt and to the point. It caught Roupen by surprise—"A homeland" said he. There was a profound silence in the room as time stood for an instant, and then the old man pressed on his advantage.

"Roupen listen to me. Indifference is ignorance; however, it is not too late to change, to act, to be involved and contribute your share. Once you become a part of the "struggle" everything will become clear: the goal, the purpose, and how to achieve it. Let yourself be absorbed by the struggle; let it become a part of you and you a part of it."

"Perhaps in the future" was Roupen's frigid answer.

...and yet another was lost in the vast abyss of time.



**ATHENS**—Greece's socialist government announced that it will not participate in the NATO military maneuvers in the Aegean. Government announced that the decision was made because the maneuver sites did not include the Greek Lemnos Island. The island has been a matter of dispute between Greece and Turkey for years.

Turkey does not want the island to become militarily strong, and has demanded that Greece withdraw its air force base from the island.

**TUNIS**—In an interview with *Reuters*, the PLO chief Yasser Arafat said he and Jordan's King Hussein had accepted a resolution of the PLO's parliament in exile calling for "a Palestinian-Jordanian Confederation." The proposed formula has still to be worked out, but Mr. Arafat defined the confederation as "an equal relation between two peoples."

**COLUMBO**—According to sources from Sri Lanka, there had been heavy clashes between the Tamil separatists and the government forces. Same sources reported that at least 90 separatists and seven soldiers had died during these clashes.

Tamil separatists, who are Hindu by religion, constitute 17 percent of Sri Lanka's population. The separatists claim that the Buddhist majority ignores their rights, therefore, they wish to establish a separate state on the island.

**WARSAW**—Solidarity's former leader, Joseph Piniore stated on August 2 that five members of the Solidarity still remain imprisoned by the government and have no hope of being released. Piniore further added that despite the fact that he and many other former leaders of Solidarity have been released in July of this year, there are still others who remain in prison.

### Write to RAFFI ELBEKIAN

K. 533/83  
Zavtor Okruznog Suda  
11000 Beogradio  
Bacvanska Ul.  
YUGOSLAVIE



# Sassoun Rebellion: Historic Lessons

(Cont. from pg. 5)

tangonistic interests between the Armenians and the Kurds, it was not difficult for the government to arouse the Kurds against the Armenians;

4. The Armenians were already convinced that the government was their absolute enemy and that it strives not only to trample their rights, but even to subject them to annihilation.

The Armenians were aware of the fact that their salvation depended upon their unity and strength. Thus, when the Kurdish tribal chiefs realized that the Armenians had ceased to succumb to their demands and to pay their taxes, it became clear that the demands of the Kurds would be answered with gunshot and heated battle;

5. During a meeting held among Kurdish tribal chiefs and Turkish leaders, the participants had reached the conclusion that Sassoun, with its "impregnable position and mountains, and 'blood-thirsty' inhabitants" would always be a major threat to the Ottoman government. It was necessary, therefore, to strangle the rebellion before it even began. With this objective, permission was given to all of the Kurdish tribes to attack Sassoun from all directions. According to the ARF Organ **Droshak** (N°13, 1894), *With unimaginable speed, regiments from all the surrounding regions marched toward Moush, and only 7869 infantry, about 1000 cavalry, and 150 cannons headed toward Sassoun...Here approximately 43,000 Kurds had assembled and were receiving guns and ammunition from the Ottoman government under the leadership of their tribal chiefs and sheiks and within 12,300 soldiers of the Turkish army...*

Faced with these incredible enemy figures, the fate of Sassoun was clear to all. The Armenians of the region, being convinced that they were already condemned to death, had decided not to surrender and to fight for as long as possible. It was possible at this point to conclude that what was called a "rebellion" should actually be labeled as "self-defense." As always, the Armenians were forced to act defensively against the united Turkish and

Kurdish offensive.

The Armenian forces were led by Mourad. Despite the fact that he had at his disposal a heroic group of fighters who were completely unafraid, Mourad, being aware of the enormous enemy forces, planned three defensive routes for retreat, centered at Dalvorig. Also aware that there would be a great need for food, Mourad organized an attack in June on the flocks of surrounding Kurds, successfully capturing several thousand sheep.

At the end of July, the first long and bloody battle took place during which two Armenians and 34 Kurds were killed. Under the leadership of Krko of Shenig, the Armenians emerged victorious from the battle.

The Armenian successes against the Kurds continued, inspiring the Armenians to defend the borders of Sassoun with more enthusiasm until August 2, when after a heated battle, the luck of the Armenians changed. The Kurds, upon receiving new assistance, forced the Armenians to retreat. The situation seemed hopeless until Krko arrived with new forces. Meanwhile, the enemy had already entered the villages of Shenig and Semal and had burned them to ashes. Krko's attack, however, forced the Kurds to retreat leaving behind 354 dead.

August 3 proved to be the day of heaviest fighting for Sassoun. The Turks and Kurds surrounding the region simultaneously attacked the region of Dalvorig, Ishkhntzor, Aghpin, and Antok. The enemy, however, did not succeed in achieving its goal. As Roupen, in his memoirs, describes: *Everything seemed to be already lost and the flame of Sassoun was dying forever. But the provoked villagers of Sassoun, under the leadership of Krko, shouted 'attack' to each other and made a final attempt, successfully, to stop the enemy onslaught. The enemy, unfamiliar, with the local mountains and valleys, hills and forests, was forced to retreat to its previous position, leaving about 800 dead and wounded. the Antok-Alian-Grengel route was again remained in the hands of the villagers of Sassoun, under the watchful eye of Krko.*

The battle thus continued for about a week, when the low supply of ammunition and general exhaustion forced the Armenians to retreat from the second defensive route to third and final one. This route had been planned

as a last hope for defense and was a last hope for defense and was centered on the peaks of the Antok mountain range, and after the loss of which was going to be left "in God's hands."

The enemy, seeing the Armenian retreat, immediately entered the Armenian villages, while the villagers of Sassoun watched their homes being burned from the mountains. Throughout

the next few days, those Armenians who were not killed by the enemy, died of starvation. The enemy had succeeded in its goal by exhausting the ammunition of the Armenians.

Despite the fact that the situation was quite hopeless for the Armenians, the government too was faced with the difficulty of dealing with the growing demoralization of its troops and dissatisfaction among the Kurds. As a result, the government decided to negotiate the fighting to an end. With promises to pardon, the government urged the Armenians to surrender.

The Armenians, under Mourad's leadership, attempted to reach a decision, but instead divided into two groups. Krko and his followers, doubting the government's sincerity, urged continued fighting, while the other group believed in the promise to pardon and urged surrender. This latter group, along with 200 of its followers, descended from their mountain strongholds and surrendered to the waiting Turks. Krko's doubt, however, proved to be a reality, and those who surrendered were slaughtered and buried in one mass grave.

Those who remained on the mountain continued to fight under Krko's leadership, until their ammunition supply ran out on August 24. Krko, leaving the defense to the women fighters, descended with his soldiers to the Khoulp and Kheyank regions in search



## Historic Lessons

of assistance. The women continued to fight but were being forced to retreat. Realizing that they were surrounded from all sides and that there was no hope of escape or of reaching Krko, and facing demands by the Kurds that they surrender, Shakeh, Krko's daughter-in-law, who had fought bravely throughout the battle, climbed upon a high rock and shouted down to her compatriots: "Women of Sassoun, it remains for you now to decide if it is better to become a slave of the Kurd, to accept the filthy laws of Muhammed, to dishonor your pure holliness to the condemnation of all of Armenia, or...to follow my example!" And with these words, Shakeh, holding the hand of her only child, threw herself down from the cliff upon which she was standing. All of Shakeh's companions, clutching their children, followed her example. "The enemy saw and stopped in amazement."

Returning to Krko, whose group has been unable to find assistance and was surrounded by Turks, the ARF Organ **Droshak** described Krko's last moments with the following words:

*Wounded and exhausted from starvation, Krko was captured. Upon opening his eyes, he sees the Turkish pasha standing before him and asks for some bread. Suddenly realizing who stood before him, he began to cry out: "For shame, Krko, you too are bowing your head to the foreign enemy?" and seizing a rifle, he attacked the Turkish pasha with his brave companions. The swords gleamed, the rifles sounded, and within the scuffle, the last words of the brave hero were heard: "Long live Armenia."*

Thus, Sassoun fell on August 24. Within one month, everywhere from six to ten thousand Armenians had died fighting, and 25-30 Armenian villages had been burned to the ground. Furthermore, innumerable Armenians had been imprisoned or in-

slaved.

The European Governments, specifically England, France, and Russia, formed a Commission of Inquiry and sent it to Sassoun to investigate the situation. This commission found that the Armenians were guilty only of sheltering Mourad and his band and of resisting the government troops. The commission further declared that the punishment implemented by the Turkish government was totally unjustified in light of the actions by the Armenians.

On May 11, 1985, the three European powers sent a memorandum to Sultan Abdul Hamid, urging reforms in the six Armenian provinces. The Sultan, however, disregarded the suggestions, and the Armenians were once again subjected to persecution. Despite this fact, Europe felt that it had fulfilled its obligation.

Today, ninety years after the Sassoun Rebellion, it is possible to apply the same words that **Droshak** used in 1894 to the Armenian situation today:

*But why do we blame Europe? Can't it be that the same indifference exists within our own people? It is true that we read it with fear, exclaiming at the atrocities, we talk for two or three weeks about it and then we forget this terrible destruction; and we sit with folded arms until they completely destroy us, uproot us, and until they completely exterminate the Armenian element from the face of the earth...*

*For shame, for shame, we must curse ourselves and not Europe...*

Until when will the majority of the Armenian people allow the collective struggle to be waged by a small minority of dedicated heroes?

When will the Armenian people become the master of its own destiny, without putting its faith in the false promises of foreigners?

Behold, as these are the most important historical lessons of the Sassoun Rebellion.



**MANAGUA**—Nicaragua's government had announced that people who wished to participate in the upcoming November elections may sign up before the August 16 deadline.

Despite this announcement, leaders of a few opposing parties stated that they would refuse to take part in the elections unless the Sandanistas agree to negotiate with the US backed anti-Sandanista groups.

**ATHENS**—Greece's government announced it will spend \$3 billion on fighter aircraft in the largest arms deal in the history. The order will be for between 80 and 100 aircrafts.

Greece is committed to renewing its Air Force planes to keep a balance of power with neighboring Turkey, with which it is at odds over rights in the Aegean Sea and Cyprus.

**MONTEVIDEO**—During a three-day meeting between the leaders of the political parties and the present military government, it was decided to reestablish democracy in Uruguay in March of 1985, and hold the general elections in November of that year.

The **Blanco** party refused to take part in the negotiations, since the party's presidential candidate is held in prison by the military government.

**KUWAIT**—On August 16, **UPI** reported that Kuwait has signed an agreement with the USSR, according to which Kuwait will receive \$300 million of Soviet made anti-aircraft weapons.

Some Western diplomats were not surprised by the Moscow-Kuwait military agreement since Washington had refused to provide the Kuwaitis with the anti-aircraft weapons, stating that they could be used against Israel in the future.

## Write to HARUTIUN LEVONIAN

K. 533/83  
Zatvor Okruznog Suda Bolnica  
11000 Beogradio  
Bacvanska Ul.  
YUGOSLAVIE



## ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԳԵՂԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

### Լիզպոնի Հինգի Յուշահանդես

**ՄՈՆԻՏՈՐ**—Կիրակի, Օգոստոս 5ի երեկոյեան, Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ յուշահանդէսը, կազմակերպութեամբ Լ.Յ.Դ.Գ.Ե.Մ. Լեւոն Շանթ մասնաճիւղին: Բեմին կեդրոնը զետեղուած էին Լիզպոնի հինգ նահատակներուն՝ Սեդրակ Անեմեանի, Վաչէ Տաղիբեանի, Արա Գրեքեանի, Սիմոն Եսեմեանի եւ Սարգիս Աբրահամեանի մեծադիր նկարները, ինչպէս նաեւ եռագոյն ծաղկեպսակը: Օրումն հանդիսավարը՝ ընկերուհի Լուսին Թերզեան հանդէս բացման խօսքը տուաւ, որմէ ետքը սրահին մէջ տիրեց մէկ վայրկեանի լուսին թերզեանի Լիզպոնի հինգ նահատակներուն:

Առաջին հերթին, Լ.Յ.Դ.Գ.Ե.Մ. «Լեւոն Շանթ» մասնաճիւղի խօսքը կատարեց ատենապետ ընկ. Միքայէլ Իսկէնեան, որ օրումն խորհուրդը ներկայացնելէ ետք, վեր առաւ նորագոյն ժամանակներու մեր հերոսներուն՝ Լիզպոնի 5 անձնուրաց տղոց ազգասիրութեան, անձնուրացութեան եւ գոհաբերութեան ոգին եւ անսահման սէրն ու պաշտամունքը իրենց ազգին, ժողովուրդին, հայրենիքին եւ Հայ Դատի սրբազան գործին հանդէպ:

«Դրօ» Պատանեկան Միութենէն Արթուր Գաբրիէլեան եւ Լուսնակ Ապտալեան իրենց մասնակցութիւնը բերին բերթուածներու արտասանութեամբ եւ երգերով: Ինչպէս նաեւ ընկերուհի Արմինէ Յարութիւնեան որ դաշնակցի վրայ նուագեց յեղափոխական երգեր յայտագրի երկրորդ մասին մէջ:

Ապա սահիկներու ցուցադրութիւն տեղի ունեցաւ, որոնց բովանդակութիւնը կը կայանար հայոց պատմութեան որոշ նիւթերու շուրջ, 19րդ դարէն սկսեալ մինչեւ ներկայիս, մեր այժմու: Փետայիները, Դիմենեան, Սասունեան, Էլպէեան, Լեւոնեան եւ Լիզպոնի հինգը:

Եւրոպայի խորհրդաւոր արտասանութենէ մը ետք իմ կրտսերներու սփիւռքահայ սիրուած երգիչ՝ Հոբէ Թիւրքմենեան, որ երգեց մի քանի յեղափոխական երգեր հինգ հերոսներու յիշատակին:

Վերջապէս իմ բարձրագոյն օրումն բանախօսք՝ ընկ. Լեւոն Հատնեան, որ կտրուկ եւ տպաւորիչ իր նառով ներկայացուց Լիզպոնի Յուշահանդէսը:

### Հոգեհանգստեան Պատարագ

**ՄՈՆԻՏՈՐ**—Կիրակի, 5 Օգոստոս 1984ին, յարտ Ս. Պատարագի, Ս. Յակոբ Հայց. Առաքելական եկեղեցւոյ մէջ, խուռներամ հաւատացեալներու ներկայութեան հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցեցաւ Յուլիս 27 1983ին Լիզպոնի մէջ Ազատութեան Խորանին վրայ գոհուած հինգ քաջարի հայորդիներու նահատակութեան առաջին տարեկիցին առթիւ:

Լ.Յ.Դ.Գ.Ե.Մ.ի Կ.Վ.ի անդամները եւ Լեւոն Շանթ մասնաճիւղի ընկեր-ընկերուհիները ներկայ էին յարգանքի իրենց տուրքը տալու հայ ժողովուրդի նորագոյն հերոսներու յիշատակին:

Նախքան հոգեհանգստեան արարողութիւնը՝ երկու երիտասարդներ, եռագոյն ծաղկեպսակ մը վերցուցած, որուն վրայ զետեղուած էր հինգ անձնուրաց ասպետներու նկարները, դանդաղ քայլերով սկսան յառաջանալ գաւիթէն դէպի խորան, թափօր մը կազմելով: Խորհրդաւոր եւ յուզիչ այս պահը արցունքով լեցուց գրեթէ բոլոր ներկաներուն աչքերը: Յուզում չկար երիտասարդացի անդամներուն խոժոռ դէմքերուն վրայ: Կուտակուած ու զսպուած արցունքներու փոխարէն, Ազատագրական Սրբազան Պայքարի յարատեւութեան եւ Հայ Դատի իրականացման յոյսի զգլխիչ արտայայտութիւններ միայն կը շողային իրենց աչքերուն մէջ:

Արարողութենէն ետք երիտասարդականի անդամները խմբուելով դարաց դասին հետ՝ շրջապատեցին հինգ մարտիկներու նկարներով յարդարուած ծաղկեպսակը եւ որպէս սգակիրներ — քաջ լուսութեան մէջ մնացին մինչեւ ժողովուրդի մեկնումը եկեղեցիէն:

Յարգանք հայ ժողովուրդի արժանաւոր հինգ անձնագոհ զաւակներու անթառամ յիշատակին:

Հողը թեթեւ գայ իրենց ազատատենչ անհուններուն:

Ժողութեան ամբողջական իմաստն ու նշանակութիւնը եւ ընդգծեց անոր ցնցիչ հետեւանքները՝ նաեւ ներքին նակատներու վրայ:

Ընկերուհի Լուսին Թերզեանի փակման խօսքէն ետք, Լ.Յ.Դ.ի քայլերգ «Մշակ Բանուոր»ով վերջ գտաւ այս յաջող եւ գնահատանքի արժանի յուշահանդէսը:



## Հ.Յ.Դ.

### Բ. Համագաղութային Բանակում

Հ.Յ.Դ. երիտասարդական միություններու երկրորդ համագաղութային բանակումը, կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի կողմէ, տեղի ունեցաւ Օգոստոս 13-30ի ընթացքին, հարաւ-արեւելեան Ֆրանսայի Վէն գիւղաքաղաքին մէջ:

Բանակումին ներկայ էին Ֆրանսայի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Իրանի, Յունաստանի, Կիպրոսի, Եգիպտոսի, Աւստրալիոյ, Անգլիոյ, Արեւելեան Ամերիկայի, Արեւմտեան Ամերիկայի, Հարաւային Ամերիկայի (Արժանքին, Ուրուկուէյ եւ Պրագի) եւ Գանատայի երիտասարդական միութիւններու անդամներ:

13 երկիրներէ հաւաքուած շուրջ 300 ընկեր-ընկերուհիները, երեք շաբաթներու ընթացքին հետեւեցան համապարփակ դաստիարակչական ծրագրի մը:

Ծրագրուած դասախօսութիւններէն մինչեւ մարզանքն ու նաշի սպասարկութիւնը միութեան մթնոլորտ մը ստեղծեց: Զանազան երկիրներու, այսպէս կոչուած «ֆաղաֆաղները», հաւանաբար առաջին անգամ ըլլալով, զգացին որ մաս կը կազմեն ազգի մը, որ ամէն տեղ գոյութիւն ունի, ապրեցան կեանք մը ուր հաստատուեցաւ որ իրենք մասնիկն են իսկապէս մեծ ընտանիքի մը՝ դաշնակցական ընտանիքին, որ հրաշքով մը կարծես կրցած է աշխարհի չորս ծագերու ազդեցութիւններով մեծցող իր գաւակներուն տալ նոյնատեսակ կրթութիւն, դաստիարակութիւն ու ամենակարեւորը մէկ ամբողջական նպատակ:

Կը խորհիմ ինքնին այն էր բանակումի ընդհանուր նպատակը: Երիտասարդութիւնը դնել ապրող իրականութեան մը առջեւ: Արդեօ՞ք՝ հորիզոններու ընդլայնում եւ պայքարի ոգիի ուժեղացում:

Դաստիարակչական ծրագիրը, ընդհանուր գիծերու մէջ, կը բաղկանար հետեւեալ նիւթերէն.

- Ցեղափոխական գրականութիւն
- Այլախոհներ հայ գրականութեան մէջ.
- Դաշնակցական բարոյականութիւն.
- Հ.Յ.Դ. Ծրագրի հոլովոյթը.
- Հ.Յ.Դ. ֆաղափական պահանջներու հոլովոյթը.
- Հայաստանի Հանրապետութեան Պատմութիւն.
- Ժողովուրդներու Մնայուն Ատենիքի ֆննդարկումը Հայկական Ցեղասպանութեան. — Տեղեկագիր.
- Հ.Յ.Դ. 22րդ Ընդհանուր Ժողովի որոշումներ.
- Հայ Դատի աշխատանքներ.
- Թուրք-խորհրդային յարաբերութիւններ.
- Թուրք-ամերիկեան յարաբերութիւններ.

Դասախօսներն էին. ընկ. Վ. Օշական, Ընկ. Է. Յովհաննիսեան, փրօֆ. Ռ. Յովհաննէսեան, ընկ. Հ. Տանապետեան, ընկ. Յ. Պալեան, ընկ. Յ. Սաննեան,

### Հ.Ե.Դ.ի Պատանիներու Սեմինար

Սեմինարին նպատակն էր Հ.Ե.Դ.ի պատանիները զանազան շրջաններէ իրար փոխադարձ, իրար ծանօթանալու, գաղափարներ փոխանցելու նպատակով: Քալիֆորնիոյ շրջանէն ամէն ուխտ մէկ կամ արկու ներկայացուցիչ զրկած էր այս սեմինարին:

Սեմինարի առաջին օրը առիթը ունեցանք ծանօթանալու արեւելեան շրջանի պատանիներուն հետ, որոնք մեծամասնութեամբ անգլիախօս էին եւ այն տպաւորութիւնը կը ձգէին, թէ իրենց ամէնէն մեծ հետաքրքրութիւնը աւելի ընկերային հաւաքոյթներու շուրջ է քան ֆաղափական գետնի վրայ աշխատանքներ տանիլ: Սեմինարը բաւական հետաքրքրական էր, մանաւանդ երկու նիւթերը որ շատ լաւ պատրաստուած էին եւ ուշադրութիւն գրաւեցին՝ Հայ Դատին մասին եւ Հայ Ազատագրական Շարժումի մասին:

Ամէն դասախօսութենէ յետոյ, դարձեալ առիթ ունեցանք իրար մօտ գալու խօսելու զանազան աշխատանքներու մասին եւ մեր կարծիքները փոխանցելու իրար:

Կը կարծեմ, որ այս տեսակի հանդիպումներ շատ նպաստաւոր են բոլորիս համար եւ կը զարգացնեն մեր գաղափարները: Լաւ կ'ըլլայ, որ ապագային երբ Քալիֆորնիոյ մէջ յաջորդ սեմինարը ունենանք, այս անգամ հրաւիրենք արեւելեան շրջանի Հ.Ե.Դ.ի կրտսերները որ իրենք ալ գաղափար ունենան մեր տարած աշխատանքներու մասին:

Գրիգոր Քեւեճեան

### Boston Wins AYF Olympics

**BOSTON**—The Boston Siamanto Chapter of the Armenian Youth Federation—ARFYO, won its fourth consecutive AYF Olympic title at the 51st Annual National AYF Olympics, which were held in Boston, MA, on Labor Day Weekend.

The Siamanto Chapter outscored the second place finishers, Detroit Kopernik Tandourjian Chapter, by forty points.

Ընկ. Մ. Քիւրտոյեան եւ ընկ. Մ. Սողոմեան:

Դասախօսութիւններու հետ համընթաց տեղի ունեցաւ, երկիրներու եւ շրջաններու դաշնակցական երիտասարդական միություններու տեղեկագիրներու ընթերցում, մարզանքի եւ ինքնապաշտպանութեան փորձեր եւ յանձնախմբային աշխատանքներ:

Համագաղութային երկրորդ բանակումը, վերելի նշուած նպատակներու իրագործման տեսակէտէն հսկայական յաջողութիւն մըն էր:

Ռաֆֆի Կուրտիկեան



### ՖԵԲՐՈՒԱՐԻ

#### ԳԵՂՈՐԳ ԶԱՆՈՒՇ ՈՒՆՏ

## Արդեն իսկ իրագործած Ծրագիրներ

Արդեն իսկ Ֆրեզնոյի Գեղորգ Զանուշ Ուխտը իրագործած է բանակում մը շրջանին մէջ Սողոմոն Թէիլիքեան եւ Վահան Գարտաշեան կրտսեր ուխտերու մասնակցութեամբ: Շաբաթավերջը շատ յաջող ձեւով աւարտած է հսկայական խանդավառութիւն դրոշմելով մասնակցող կրտսերներուն մէջ:

Ապագային, ուխտը կը ծրագրէ կազմակերպել բանակում-սեմինար մը, Սան Ֆրանսիսկոյի Ռոստոմ Ուխտին հետ: Նաեւ նպատակ ունի ծանօթացնել Հայ Դատը շրջանի դպրոցներէն եւ համալսարաններէն ներս: Շրջանի հայ գաղութին համար կը նախատեսուի պատրաստել հայկական ֆիլմերու ցուցադրութեանց շարք մը:

### ԼՈՆԿ ՊԻՉ

#### ՍՕՍԷ ՈՒՆՏ

## Տարին Սկսած Մեծ Խանդավառութեամբ

Տակաւին նոր ոտքի ելած այս ուխտը տարին սկսած է մեծ խանդավառութեամբ: Առօրեայ աշխատանքներու կողքին, ուխտը կը ծրագրէ կազմակերպել փետրական արշաւ մը (ուր անդամները կ'արշաւեն լեռներուն մէջ, վերակենդանացնելով մեր փետայիներու կեանքը), դրամահաւաքի նպատակով «Բար ու աշ» մը եւ պարահանդէս մը:

### ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍԿՈ

#### ՌՈՍՏՈՄ ՈՒՆՏ

## Bay Area AYF Planned 1984-85 Fiscal Year Program

**SAN FRANCISCO**—The Bay Area AYF Rosdom Senior Chapter started the year with great enthusiasm. Some of the chapter's future plans consists of a dance, shisk kebab dinner, a breakfast and Christmas Caroling. As well as these plans, the Bay Area Chapter plans to hold Agoump nights on Thursdays and Asbarez Nights once a month. The chapter also set a goal to purchase a van to accomodate the youth in travels such as camps, seminars and Olympics. The Rosdom Chapter feels that in order to have a strong chapter they must strengthen their committee to accomplish the yearly goals. The chapter hopes for a successful year.

### ՀՈՒՎՈՒՏ

#### ՄՈՒՍԱ ՏԱՂ ՈՒՆՏ

## Մուսա Տաղ Ուխտը Գործի Լծուած

Եկող տարեշրջանի ընթացքին Մուսա Տաղ Ուխտը կը ծրագրէ զարգացման մրցումներ ուխտի ընկերներուն համար եւ շրջանի հայ աշակերտութեան ու միւս ուխտերուն համար:

Յարաբերական աշխատանքներու շարքին կը ծրագրուի Հայ Դատի նկատմամբ ցուցատախտակներ գետնել շրջանի երկու հանրային վարժարաններուն մէջ, նաեւ Ալեք Փիլիպոսի մէջ:

Ընկերային մակարդակի վրայ ուխտի ընկերները կը ծրագրեն կազմակերպել դաշտահանդէս մը շրջանի հայ գաղութին համար, նաեւ հայկական ֆիլմերու ցուցադրութիւններ եւ տարուայ վերջը պարահանդէս մը շրջանի հայ աշակերտներուն համար:

### ԹՈՐԸՆՍ

#### ՓՈԹՈՐԻԿ ՈՒՆՏ

## Torrance AYF Begins Fiscal Year with Enthusiasm

**TORRANCE**—The Torrance AYF Potorig Senior Chapter started its new year by welcoming to its ranks four new members. Plans for the upcoming year include the Organization of events for the local community and involvement with the juniors. The Ararat Junior Chapter has three new members of its own at the start of this fiscal year. The senior chapter plans to prepare lectures that will be given by some of its ungers to the juniors, mostly on topics that include dayees and their stories. The seniors are also planning to take part in joint activities with other chapters, including a November 16-18 camp work-weekend with the Ashod Yergat Chapter.

### ԿԼԵՆՏԷՅԻ

#### ՌՈՒԲԷՆ ԿՐՏՍԵՐ ՈՒՆՏ

## Կլենտէլի Կրտսերների Տրամադրութիւնները՝ Բարձր

Կլենտէլի կրտսեր ուխտը իր ընդհանուր ժողովը գումարած է եւ ընտրած իր 84-85 տարեշրջանի վարչութիւնը: Ուխտի ընկերներուն տրամադրութիւնները շատ բարձր են, նաեւ ուխտի տարեկան աշխատանքները կը ծրագրուին:



## ՓԱՍՏԱՏԻՆԱ ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ ՈՒՒՏ

### Փաստափնայի Ուխտը Աշխատանքի Անցած

Ուխտը արդեն իսկ գումարած է իր ընդհանուր ժողովը եւ ընտրած վարչութիւն մը: Կիրակի, 9 Սեպտեմբերին, ուխտը գումարեց իր հերթական 3րդ ժողովը: Ժողովի եւ յաջորդող գրոյցի ընթացքին, ընկերներուն մասնակցութիւնը շատ խրախուսիչ էր: Ծրագիրները պատրաստուելու վրայ են: Հայ Դատի յանձնախումբը արդեն իսկ իր աշխատանքներուն սկսած է: Ընկերային յանձնախումբը շրջանի Կոմիտէութեան հետ, Հ.Ե.Դ. նամարին մէջ, շարքավերջ մը կը նախատեսէ:

## ԿԼԵՆՏԷՅԼ ՌՈՒՔԷՆ ՈՒՒՏ

### Կլենտէլի Երէց Ուխտի Փոխանցուած Նոր Անդամները

Եօթը նոր ու անհամբեր դէմքեր յատկանշուած լայն ժպիտներով, ուշադրութեամբ աչքէ կ'անցնեն ամէն մէկուն, կարծես հեռաւոր երկրի մը խորքօտարները ըլլային:

Թուականը, Օգոստոս հինգ: Վայրը, Կլենտէյ-ի Հայ Կեդրոնը, իսկ «Բնակարկումի» ենթարկուող ընկերները իրականութեան մէջ օտարներ չեն, այլ Ռուբէն Երէց Ուխտի անդամները. պէտք է ըսել թէ մեր շրջանի կրտսեր ուխտէն դեռ նոր փոխանցուած այս եօթը ընկերները բաւական համարձակ եւ կարող անհատներ են, առանց բացառութեան:

Ժողովէն ու բարի գալուստի խօսքէն ետք ունեցանք նոյն խրախնամք մը շնորհաւորելու համար Անի Սաւադեան, Թամար Տէր Մկրտիչեան, Միւր Գուրնեան, Վիգէն Քապաքեան, Օշին Փիրումեան, Սեդա Ղարախանեան եւ Իվէդ Քէշիշեանը, որոնք վստահ պիտի գործոն տարրեր դառնան Հ.Ե.Դ-ի շարքերէն ներս:

## ՆԻԿՈԼ ԴՈՒՄԱՆ ԿՐՏՍԵՐ ՈՒՒՏ

### Փաստափնայի Կրտսերները Աշխատանքի Ծրագրումի Լծուած

Ուխտը տարեշրջանի սկիզբէն ի վեր մեծ խանդավառութեամբ լծուած է ծրագրումի աշխատանքին: Գալիք տարեշրջանի ծրագիրը, իր ամբողջութեամբ, մօտ օրէն պիտի պատրաստուի: Ուխտը, 14 Սեպտեմբերին համար, նախատեսած է պտոյտ մը:

## ՀՈԼԻՎՈՒՏ Ս. ԹԷՀԼԻՐԵԱՆ ԿՐՏՍԵՐ ՈՒՒՏ

### Հոլիվուտ Ուխտը Կ'այցելէ Ֆրեզնոյի Շրջանը

«Ինչո՞ւ այսքան ուշ հասաք»:

Ֆրեզնոյի ընկերներու հարցումը ուղղուած էր մեզի, Լոս Անճելըսէն ժամանողներուն, երկու օրուայ բանակումի մը համար: Գիշերուայ ժամը մէկին անոնք մեզի կը դիմաւորէին: Մեծամասնութիւնը զիրար չէր ճանչնար, բայց ծանօթանալու ի գուր էր որովհետեւ այդ մութին, Մարալը Լիգայէն եւ Բաֆֆին Արայէն դժուար էր գտնագանել:

Ժամը 7:30. առաջին օրակարգ՝ զարթնում: Մի քանի ժամուայ քունով բաւարարուելու ստիպուած, անցանք մարզանքի, օրուայ երկրորդ օրակարգը. սակայն, կարծես վազելն ու ցատկելը չէին մեր ֆարգանքները այլ քնոտ աչքեր շփել եւ յօրանջել:

Դրօշակի արարողութեան ընթացքին «Յառաջ Նահատակ» երգեցինք: Խորհրդատուները գոհ չէին: «Քայլերգը ասանք կ'երգո՞ւի»: Զայնորհիս հազիւ կը լսուէր երգած ատեննիս:

Առտուայ դաստիարակչականը յաջորդեց նախաճաշին: Դասախօսութեան ահաբեկչական դէպքերու եւ դէմքերու մասին: Երբ Սողոմոն Թէիլիքեանի մասին կը խօսուէր, Հոլիվուտի ուխտի ընկերներուն դէմքերուն վրայ հպարտութեան նշան մը կ'երեւէր: Մեր Ուխտը հպարտօրէն կը կրէ «Սողոմոն Թէիլիքեան» անունը:

Դաստիարակչականի վերջաւորութեան գրոյց մը տեղի ունեցաւ, որու ընթացքին ընկերները գանգատեցան որ ամերիկեան մամուլը անարդար ձեւով կը վարուի հայկական հարցին հանդէպ:

Յետ գրոյցին, ընկերներուն մեծամասնութիւնը իր ազատ ժամանակը անցուց լողալով աւազանին մէջ մինչեւ երեկոյ՝ երկրորդ դաստիարակչականի ժամը:

Դասախօսութեան նիւթը ֆետայի Գէորգ Զաւուշն էր որ նաեւ Ֆրեզնոյի ուխտի անունն է: Ընկերները հետաքրքրուած լսեցին այս հայդուկի փառաբանութիւններուն մասին: Ետքը խօսեցանք մեր ֆետայիներու մասին եւ ամէնքս համաձայն էինք որ Համբիկը, Լեւոնեանը, Էլպէքեանը, Լիգայնի երիտասարդները եւ Լ.Ա. Տը հայոց նոր հերոսներն են:

Դրօշակի արարողութեան ատեն երգեցինք «Մեր Հայրենիք», որ «Յառաջ Նահատակ»էն լաւ չլսուեցաւ:

Գեղարուեստական հանդէսին ներկայացուցեցան երեք կարն թատրոնի տեսարաններ: Հայկական



դրօշակի երեք գոյները իբրեւ անուն որդեգրեցին մասնակցող խումբերը: Նարնջագույն խումբը (Հոլիվուտի ուխտը) յաղթական հռչակուեցաւ:

Ժամը ութին սկսաւ խրախմանքը «Զայն տուր ով ֆետայ» երգով, որուն յաջորդեցին երգարանի ամեն երգերը, շուրջապարեր եւ մի քանի մենապարեր, տաղանդաւոր ընկերուհիներու կողմէ:

Կրկին ուշ պառկեցանք, կանուխ ելանք: Վրանները ֆանդել եւ բանակավայրը մաքրելէ ետք, այցելեցինք Սասունցի Դաւիթի արձանը եւ Սողոմոն Թեկլիրեանի գերեզմանը: Նկարուեցանք կրկին ու կրկին: Այլ կողմէն, ձախէն եւ դիմացէն: Վերադառնալով ակումբ վերջին մնալ-բարովները ըսելու:

Շնորհակալ ենք Ֆրեզնոյի ուխտին իրենց հիւրասիրութեան համար եւ յուսանք մոտէն կրնանք այսպէս բանակում մը ունենալ:

Արամ Գույումճեան

## ՀՈՎԻՏ

### ՍԱՐԴԱՐԱԳԱՏ ՈՒՆՏ

## AYF Sardarabad Chapter Begins New Fiscal Year

**ENCINO**—The SF Valley AYF Sardarabad Senior Chapter held its 1984-85 fiscal year General Meeting. After discussing the condition of the SF Valley area community, the ungers made the following observations:

☐ The American community of the SF Valley area is not familiar with the Cause of the Armenian people.

☐ The SF Valley area Armenian community, especially the Armenian youth, is not familiar with the goals and the structure of the Armenian Youth Federation.

☐ The SF Valley Armenian community in general, and the Armenian youth in particular, is not politicized.

☐ The SF Valley Armenian youth is not familiar with the Armenian revolutionary culture.

☐ Strengthening the social ties among the chapter ungers could indirectly benefit the organization.

☐ Strengthening the social ties between the chapter members and the community youth could indirectly benefit the organization and the Cause of the Armenian people.

☐ The SF Valley is in need of a center.

☐ Activities of chapter committees are extremely important in strengthening the chapter.

☐ Educational programs are extremely important for a revolutionary organization.

The Sardarabad Chapter general meeting also determined that for the fiscal year 1984-85 the number of executive members should be raised to seven (previously there were only five executive members).

To improve the aforementioned conditions in the Armenian community, and based on the resolutions of the general meeting, the newly elected Chapter Ex-

ecutive is determined to implement the following plans:

### Hai Tad/Propaganda

☐ To politicize and finally revolutionize the community Armenian youth, by sponsoring assemblies, distributing communiques on contemporary Hai Tad issues.

☐ To establish ties with the community by organizing events, and by using the American and Armenian media, etc.

☐ To distribute the **Haytoug** monthly in the community (Ferrahian HS, Armenian and Middle Eastern shops, and Armenian events), every month.

☐ To work towards familiarizing the non-Armenian community about Hai Tad, by distributing flyers on different occasions, and by using the American media, etc.

### Revolutionary Culture

☐ To sponsor Armenian revolutionary cultural events for the community.

☐ To propagate the Armenian revolutionary culture among the Armenian youth.

☐ To continue and improve the SF Valley Armenian Students' Cultural Contest.

### Social/Athletic

☐ To establish social ties with the community youth.

☐ To sponsor social/athletic events for chapter members.

☐ To sponsor athletic events for the community youth, Ferrahian High School students in particular

### Finance

☐ To sponsor different means to improve the financial situation of the chapter.

☐ To continue printing the Sardarabad Calender for the 1985.

☐ To assist the fundraisings of the SF Valley Armenian Center.

### Educational

☐ To organize **Asbarez** Nights and group discussions.

☐ To prepare novitiate educational programs.

Taking into consideration the resolutions of the Chapter General Meeting, and to fully implement the latter plans, the Sardarabad Chapter Executive has formed the following committees:

☐ Hai Tad/Propaganda

☐ Revolutionary Culture

☐ Social/Athletic

☐ Finance

The Executive has appointed the committee chairmen. The Executive also has a representative in each of these committees.

The committees are obligated to present to the executive their meeting minutes at the end of each month.

The Chapter Executive has appointed two ungers as the Novitiate and the Educational Director of the chapter.

The SF Valley Sardarabad Senior Chapter looks forward to a productive year and hopes to fulfill all the plans that it has made by the end of this fiscal year.



## ՄՕՆԹԵԳԵԼԼՕ Վ. ԳԱՐՏԱՇԵԱՆ ՈՒՆՏ

### Autumn Activities set for Cardashian Chapter

**MONTEBELLO**—The Montebello Vahan Cardashian Chapter enthusiastically announced the coming of "Fedayagan Arshav '84" on September 28-29, to be followed about one month later by the annual AYF Halloween Dance on November 3. The Cardashian Chapter is currently laboring hard to ensure that both of these events will be enjoyed by everyone.

This year's annual AYF Halloween Dance will be held on Saturday evening at the evening at the Montebello Armenian Center beginning at 8:30 p.m. The Cardashian School Committee invites all Armenians to attend this once-in-a-year event. Live Armenian music will be provided and an exciting DJ will play your favorite American tunes. Also, food snacks will be served and bartenders will be on hand to mix your favorite drinks. Wear a costume and dance the night away. We hope to see the the faces of our fellow ungers from other chapters at this gala dance. The Montebello Armenian Center is located at 410 W. Washington Blvd. (exit the Santa Ana 5 freeway at the off-ramps.)

Fedayagan Arshav '84 will be held at AYF Camp Big Pines where ungers from Montebello will be joined by the San Fernando Valley Sardarabad and Simon Vratzian chapters. Similar to model provided last year by the Glendale Simon Zavarian Fedayagan Arshav, the Montebello and S.F. Valley AYF juniors will begin their expedition Friday evening September 28 at a campground near AYF Camp and will end their expedition the following evening after hiking to AYF Camp. Throughout their journey, the junior ungers will try to recapture the tremendous spirit and comradery that united our legendary Fedayee freedom fighters several decades ago. Preparations are now underway to make sure that Fedayagan '84 will be an exciting event for all.

### Vahan Cardashian Adopts New Committee Structure

**MONTEBELLO**—In order to eliminate the committee inactivity that sometimes suffocates chapter projects, the Montebello AYF Vahan Cardashian Chapter has announced its plans to initiate a new format for the Cardashian chapter committees. Gone will be the days when committees will be expected to routinely meet without a set agenda or concrete plan.

The newly-devised Cardashian committee format is geared toward giving chapter members direct experience in AYF work projects and toward tapping the resources of those ungers whose skills have not yet been utilized. The basic idea behind the new committee structure is to prevent ungers from developing a poor background for AYF work that unfortunately could easi-

ly be obtained by languishing on a chapter committee whose specific role is not properly defined. The key is to explicitly define all committee duties including specific jobs. If all goes according to plan, then the ever-familiar complaint that only a handful of ungers do most of the work should not be heard at the end of the year. In this way, the Cardashian executive hopes to bring new ungers into the chapter's inner circle.

A brief description of the reorganized committees is given below.

**Hai Tad**—The 1984-85 Hai Tad committee is the most changed committee from its predecessors. The new structure consists of three separate and distinct levels. There are two Hai Tad Coordinators who have non-overlapping duties and there is a select group of eleven Hai Tad Action Fieldworkers.

Hai Tad Coordinator I is responsible for monitoring American and Armenian mass media and then presenting relevant issues to the chapters at each meeting. Hai Tad Coordinator II is the chapter's representative on the Central Hai Tad Council and this unger is also bound to update the chapter of the Central Council's activities at each meeting.

The Hai Tad Action Fieldworkers are comprised mostly of ungers whose AYF potential has yet to be realized. These fieldworkers, under the guidance of the chapter executive, represent an on-call manpower resource to be utilized in carrying out special projects. For example, a group of these ungers are currently conducting a membership study to statistically determine the proportion of Mesrobian students that are also AYF members. The study examines the Mesrobian student body as a whole and also for each individual class above 6th grade. With the data from this study, the chapters will be able to efficiently target the proper classes to conduct membership projects, etc. Thus, these fieldworkers will either be working on a specific projects or awaiting their next assignment where they are unsure of their purposes.

**Educational**—The new Educational committee will be used by the chapter to give ungers a better feel for the AYF/ARF world, by working on far reaching projects that will continue over several meetings up to three months. Thus, the central educational presentations will encompass many different historical and contemporary topics while the chapter educational coordinators work on creating a more aware chapter membership. For example, for the first part of the year, the chapter educational focus will be examining the existing AYF constitution ratified in 1980 and comparing it to the proposed revised version which must be approved this year at a special constitutional convention. In each meeting a small portion from both versions are compared to properly understand where the organization is heading and to develop an idea whether the chapter supports these changes. This first project for the educational coordinators will expose the Cardashian Chapter to a proper perception of the ARF/AYF past



present and the future.

**Haytoug**—The two Cardashian Chapter ungers who are also members of the **Haytoug** Editorial Staff will be responsible to insure that the Cardashian Chapter submits at least two entries in each **Haytoug** issue. The **Haytoug** contributions will come from all parts of the chapter membership and will also be utilized as committee representatives to report in the **Haytoug** of their progress.

**Juniors**—The Cardashian Chapter has launched a new project designed to lead its junior chapter by providing a solid example of AYF commitment. In addition to the appointed junior advisor, there will be a special committee comprised of at least three senior ungers to help the juniors grow by working within the junior chapter committees. Also, each senior chapter executive members will be responsible for advising the corresponding junior chapter officer. The basic idea behind the emphasis on the Cardashian Junior Chapter is to expose juniors to as many AYF projects as possible while, at the same time leaving the responsibility for all important decisions to the juniors themselves. In order for juniors to grow as AYF ungers, the senior chapter realizes that they must run the junior better than ever before.

**Membership**—The newly-structured Membership committee consists of a membership director and a membership committee. The directors and committee members all have a specific single duty to perform. For example, the membership director is responsible for overseeing novitiate three month sessions. Also, according to a chapter resolution each senior unger must attend at least two junior meeting, one junior activity, and a given number of other chapter meetings, excluding joint meetings and/or activities. Thus one membership committee member will be assigned to monitor one of these participation requirements. Other individual specific duties will include assisting in Mesrobian School AYF membership drives, and monitoring constitutional provisions for attendance.

**Other Committees**—In addition to some of the more major changes in the Cardashian committee format, each meeting will include reports from Cardashian members who are also in the Montebello Dro Gomideh and are the chapter ARF Dro Gomideh Liaison Officers, from the AYF Central Executive advisor on central developments, and from the Long Beach Chapter advisor who is also a Cardashian Chapter member. The only committee that was not overhauled is the social

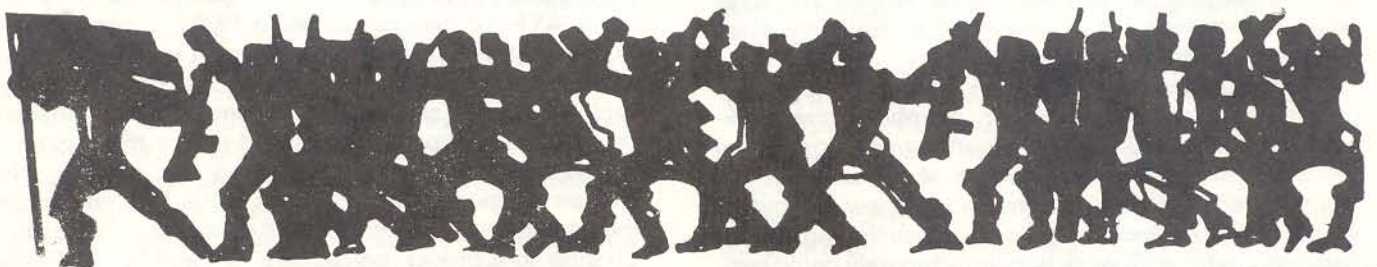
## Նիկոլ Աղբալեան

Ծնած է Թիֆլիս, 1875ին: Յանախած է Թիֆլիսի Ներսիսեան ձեմարանը եւ Էջմիածնի Գեորգեան ձեմարանը: Հակառակ իր նիւթական դժուար պայմաններուն՝ կը յաջողի հետեւիլ Մոսկուայի, Փարիզի եւ Լոզանի համալսարանական կարգ մը դասընթացներու: 1905ին կը վերադառնայ Կովկաս:

1907ին կուսակցական գործով դարձնալ կը մեկնի արտասահման, ապա, 1909էն 1912, կը վարէ Թեհրանի ազգային վարժարանի տնօրէնութիւնը: 1913ին, Արշակ Զամալեանի հետ կը վարէ Թիֆլիսի Հորիզոն թերթը եւ կը մասնակցի Հ.Յ.Դ. 7րդ Ընդհանուր ժողովին (Կարին): 1914-15ին անդամ կը դառնայ Ազգային խորհուրդի եւ կամաւորական գունդերու կազմակերպիչ մարմնին: Աւելի ուշ՝ կը դառնայ անկախ Հայաստանի խորհրդարանի անդամ եւ հանրային կրթութեան նախարար՝ Սատիսեանի դահլիճին մէջ: Իր ջանքով, 1920 Յունուար 31ին կը բացուի Հայաստանի համալսարանը՝ Ալեքսանդրապոլի մէջ:

Աղբալեան պոլշեիկներու կողմէ կը ձերբակալուի 1921 Փետրուար 9ին եւ կ'ազատուի, շնորհիւ Փետրուարեան ապստամբութեան: Կ'անցնի Զանգեզուր եւ Ատրպատական: 1923ին կը հրաւիրուի Ալեքսանդրիա, ուր ազգային վարժարանի տնօրէնութիւնը կը վարէ մինչեւ 1928: Հիմնադիրներէն մէկը կը հանդիսանայ 1928ին հիմնուած «Հայ կրթական եւ Հրատարակչական Համագգային Ընկերութեան»: Լեւոն Շանթի հետ, կը հիմնեն «Համագգային»ի Պէյրութի ձեմարանը: 1930էն մինչեւ իր մահը (1947 Օգոստոս 15), Նիկոլ Աղբալեան կ'ըլլայ անմիջական գործակիցը Լեւոն Շանթի: Կը շարունակէ միշտ դասաւանդել, աշխատիլ հայ մամուլին հետ, բանասիրական եւ գրական-գեղարվեստական յօդուածներով: Կը մեռնի 15 Օգոստոս 1947ին, Պէյրութ:

committee which already operates efficiently under the present format.





## ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄ

(Շար. էջ 186-ն)

ծակցութեան գաղափարին հակառակողները կ'արտայայտեն իրենց կեցուածքը: Արդար ըլլալու համար սակայն, պէտք է նշել թէ վերոյիշեալ տեսակետը բաժնող խումբը կըրնայ համաձայն գտնուիլ եւ նոյնիսկ օգտակար տեսնել այլ շարժումներ ուսումնասիրելու աշխատանքը մեր երիտասարդութեան եւ ուսանողութեան կողմէ: Սակայն այս աշխատանքին մէջ պէտք է ուսանողը միշտ ի մտի ունենայ թէ ուսումնասիրութիւնը կը ծառայէ միայն մտաւորական նպատակներու:

Ազատագրական շարժումներու հետ գործացելու գաղափարին համաձայն խումբը իր դիրքը կը պաշտպանէ հետեւեալ արդարացումներով. —

1. Որեւէ նկատառումէ առաջ, պէտք է ըլլանք հաւատարիմ մեր դատին: Պէտք է նկատի ունենանք թէ մեր դատը հիմնուած է մարդասիրական սկզբունքներու վրայ. ան պայմար մըն է ազատութեան համար՝ ամէնէն տարրականը մարդկային իրաւունքներուն: Հետեւաբար, իրքեւ դարբնու փորձառութիւն ունեցող հաւաքականութիւն պէտք է հասկնանք այլ ազգային ազատագրական շարժումները եւ համակրինք անոնց: Աւելին՝ պէտք է պատրաստ ըլլանք գործակցելու անոնց հետ հիմնուելով փոխադարձ շահերու սկզբունքին վրայ:

2. Եթէ իրաւ ֆաղափականութեան մէջ միայն շահեր գոյութիւն ունին, այդ պարագային մեր շահերը կը պահանջեն որ մեր ուժերը միացնենք այլ իրաւագրկուած ժողովուրդներու հետ որպէսզի մեծաբելի ներկայութիւն մը դառնանք այս երկրներ եւ պետական շահերու

վրայ հիմնուած ֆաղափական դրոյթին մէջ, եւ վերջ ի վերջոյ, մեր պահանջները լսելի դառնենք:

3. Երբ ազատագրական շարժումներ իրար կ'աջակցին, ըսել չէ որ մեր միասնականութիւնը կամ ինքնուրոյնութիւնը կը կորսնցնենք: Հոգեպէս եւ գաղափարապէս մեր շարժումը կը մնայ ինչպէս որ միշտ եղած էր, սակայն յառաջ եկած գործակցութեամբ մեր կազմակերպական ազդեցութիւնը կը զօրանայ:

4. Իրականութիւն մըն է որ այլ կազմակերպութիւններու կամ շարժումներու աշխատանքները կեդրոնացած են իրենց սեփական դատին վրայ. սակայն որեւէ խմբակցութիւն ունի իր գորաւոր եւ տկար կէտերը, եւ որոշ պարագաներու մէկուն գորաւոր կէտը կըրնայ միւսին տկարը ըլլալ: Հետեւաբար, մէկուն տկար կէտը փոխարինելով միւսին գորաւորով վտանգած չենք ըլլար մեր շարժումը: Նոյն ձեւով, շարժում մը կըրնայ գորաւոր ազդեցութիւն ունենալ աշխարհագրական որոշ շրջանի մը մէջ, իսկ ուրիշ մը այլ աշխարհագրական սահմանի մը վրայ: Վնասակար չէ հետեւաբար, եթէ իւրաքանչիւր շարժում տարածէ միւսին դատը իր ազդեցութիւն ունեցած շրջանին մէջ:

5. Այն խումբը որ կը հակառակի ազգային ազատագրական շարժումներու հետ գործակցութիւն ստեղծելու գաղափարին, վստահաբար պիտի ընդունի պետութեան մը հետ յարաբերութիւն մշակելու գաղափարին, իր առած ֆայլը նկատելով ֆաղափականապէս «իրապաշտ» եւ «գործնական»: Եթէ այս է պարագան, ի՞նչ կըրնայ ըլլալ տարբերութիւնը եթէ յարաբերութիւնը գար-

լանայ այլ կազմակերպութեան կամ շարժումի մը հետ, պետութեան փոխարէն, երբ առաջինը կըրնայ, որոշ պարագաներու, աւելի կազմակերպական միջոցներ եւ կարելիութիւններ ունենալ քան վերջինը: (Օրինակ՝ Պ.Ա.Կ.ը եւ Լիբանանի կառավարութիւնը, կամ Այ.Ար.Էյ.ը եւ Կիպրոսի, Կրանատայի կամ Պոքստանայի կառավարութիւնները, եւ շատ մը ուրիշ նմանօրինակ պարագաներ):

6. Պէտք է վախճալ որ կըրնանք դասուիլ իբրեւ «միջազգայնականներ», որովհետեւ պիտի գործակցինք ԱԶԳԱՅԻՆ ազատագրական շարժումներու հետ եւ ոչ ընկերային ազատագրական խմբակցութիւններու հետ ինչպէս է պարագան անիշխանականներուն կամ «Կարմիր Չոկատ»ի միաւորներուն: Ազգային ազատագրական շարժումներու նպատակները ունին ազգայնական բնոյթ:

7. Գալով թշնամիներ շահելու խնդրին, պէտք է անդրադառնալ թէ արդէն Իսրայէլը (օրինակ) պիտի չշահինք իբրեւ բարեկամ մեր շարժումին: Հնչող վարչաձեւերը՝ ինչպէս Իսրայէլը կամ Թուրքիան միշտ պիտի ըլլան գաղափարական կամ ռազմավարական դաշնակիցներ: Հետեւաբար այս երկուքին բարեկամութիւնը որոշուած է մեր մէջտեղ գալէն (իբրեւ ազատագրական շարժում) շատ առաջ:

Այս յօդուածով ներկայացուած է ընդհանուր եւ գիտակցաբար ամփոփ պատկեր մը այս խնդրին մասին: Սակայն յստակ է որ այս հարցը շատ բարդ է եւ խնդիր մըն է որուն պէտք է շատ ուշադիր հետեւիլ երբ որոշումը առնողներուն համար ժամանակը հանդիսանայ որոշում տալու: Անոնք, պէտք է քաւականան միայն ակադեմական հետազոտումներով, այլ պէտք է ունենան ֆաղափական նկատառումներ եւ: Սակայն սկզբնական շրջանին կենսական է հարցը քննել ակադեմական եւ մտաւորական մակարդակի վրայ, որպէսզի ապագային մեծ սխալներ չգործուին որոշում տուողներուն կողմէ:

Այս հարցի կարեւորութիւնը պէտք է շեշտել առաւելագոյն չափով:

## ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ

(Շար. էջ 76-ն)

փոքրաթիւ նուիրեալներու կողմէ:

Հայ ժողովուրդը արդեօք ե՞րբ իր նակատագրին տէրը պիտի դառնայ, չպատահելով օտարներու կեղծ

խոստումներուն վրայ:

Ահա ասոնք են Սասունի Ապրատաութեան ամենէն կարեւոր պատմական դասերը:



## Սեպտեմբեր Ամիսը Հայոց Պատմութեան Մէջ

**9 Սեպտեմբեր 1922**—Բեմալական ուժերը կը գրաւեն Իգմիրը եւ հրոյ մարակ կը դարձնեն ֆաղափը, ջարդելով յոյն եւ հայ բնակչութիւնը:

**9 Սեպտեմբեր 1982**—(Պուլկարիա) քրֆական հիւպատոսարանի պաշտօնեայի մը ահաբեկումը, (Պորա Սուլագն): (Հ.Յ.Ա.Մ.):

**10 Սեպտեմբեր 1896**—Վանի երկրորդ կոնիւր, դեկալարութեամբ Վարդգէսի եւ Վարդանի:

**10 Սեպտեմբեր 1920**—Կողքի կոնիւր կը նահատակուի սասունցի խմբապետ՝ Մանուկը:

**13 Սեպտեմբեր 1915**—Սկիզբ Ուրֆայի հերոսամարտին:

**14 Սեպտեմբեր 1915**—Սկիզբ Սուէտիոյ (Մուսա Լեռ) ֆառասունօրեայ հերոսամարտին:

**16 Սեպտեմբեր 1869**—Խրիմեան Հայրիկ Պոլսոյ Պատրիարք կ'ընտրուի:

**16 Սեպտեմբեր 1978**—Մ.Ա.Կ.ի ժողովին առաջին անգամ, ըլլալով կը ներկայացուի յօդ-

**16 Սեպտեմբեր 1978**—Մ.Ա.Կ.ի ժողովին առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացուի 30րդ պարբերութիւնը:

**16 Սեպտեմբեր 1981**—(Թեհրան) Պայթում Թեհրանի Զուիցերիական հիւպատոսարանէն ներս: (9 Յունիս խմբակ, Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.):

**16 Սեպտեմբեր 1981**—(Գոփենհակն, Դանիա) Պայթում քրֆական օդանաւի ընկերութեան գրասենեակի, մէկ մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւոր: (Յակոբ Տարագնեան խմբակ, Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.):

**18 Սեպտեմբեր 1908**—Բասէնի նակատամարտը, ուր կ'իյնան Խանը, Ներսիսը, Միհրանը, Սեբորը՝ իր կորիւններով եւ ուրիշ ֆետայիներ:

**19 Սեպտեմբեր 1918**—Հայկական Լեգէոնը կը մղէ յաղթական նակատամարտը:

**28 Սեպտեմբեր 1890**—Սկիզբ Կուկունեանի արշաւանքին:

**28 Սեպտեմբեր 1915**—Մահ հայդուկապետ եւ յեղափոխական-գիւնուորական կազմակերպիչ Նիկոլ Դումանի:

**28 Սեպտեմբեր 1947** Մահ յեղափոխական գործիչ եւ հրապարակագիր Լիպարիտ Նազարեանի:

**24 Սեպտեմբեր 1920**—Թուրքերը, առանց պատերազմի յայտարարութեան, կը յարձակին Հայաստանի վրայ:

**24 Սեպտեմբեր 1981**—(Փարիզ) «Գործողութիւն Վան» Եղիա Գիշիշեան խումբը կը գրաւէ քրֆական հիւպատոսարանը 15 ժամ, բայց կը ձերբակալուին: (Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.):

**26 Սեպտեմբեր 1869**—Ծնունդ Կոմիտաս վարդապետի:

**26 Սեպտեմբեր 1980**—(Փարիզ) Խումբ մը կամաւորներ մուտք կը գործեն Թուրքիոյ մամուլի աթաշէին բնակարանէն ներս եւ կը գնդակահարեն զայն բայց ծանր վիրաւոր (Սելմաֆ Պաֆարպասի): (Սեւ Ապրիլ խմբակ, Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.):

**28 Սեպտեմբեր 1940**—Մահ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Պետրոս Ա. Սարանեանի:

**29 Սեպտեմբեր 1866**—Գէորգ Դ. կ'ընտրուի Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս:

**29 Սեպտեմբեր 1979**—(Անգարա) Ռումբի պայթում Անգարայի օդակայանի լուսարաններէն մէկուն մէջ, ոչ մէկ մարդկային վնաս: (Հ.Ա.Հ.Գ.Բ.):

**20 Սեպտեմբեր 1895**—Պապ Ալիի մեծ ցոյցը՝ կազմակերպութեամբ Հնչակեան կուսակցութեան: